

TÄNÄPÄEV

H VALTMAN

NR 3

MÄRTS

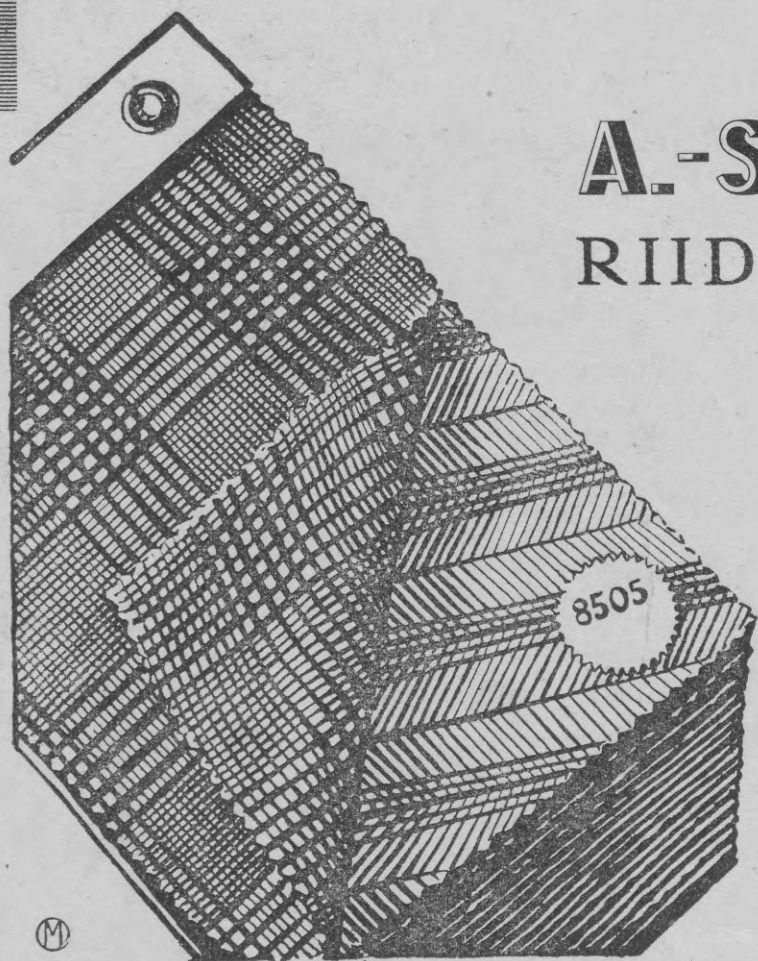
1937

UUDISMUSTRID

KEVAD 1937

KODUMAA RIIDETÖÖSTUSE
TIPPSAAVUTUSI

A.-S. «TEKLA»
RIIDEKAUPLUSED

Tallinn, Suur Karja 15
Tallinn, Pärnu 6
Haapsalu, Kuressaare,
Mustvee, Narva, Petseri,
Pärnu, Rakvere, Valga,
Viljandi, Võru

TÄNAPÄEV

NR. 3

M Ä R T S 1937

III AASTAKÄIK

E. Gross: Haritlaskond, rahvas, riigivõim

E. Nukk: Raskel ajal

A. H. Tammsaare: Absoluutsest ja relatiivsest

K. A. Hindrey: Krusteni martüürium, jõulud ja lõpp

R. Hallimäe: Luuletaja — kerjusele

M. Päss: Anton Aan

E. Laaman: Ebasoodus aeg

Tegelik õpetaja: Elulähedane matemaatika

Vox humana: Humanistlikust 'demokraatiast

E. R. Muinasnäitus

E. Roone: Linn Eesti kullasoonel

J. Taklaja: Vaikimine on kuld ja kuld on rikkus

K. Laagus: Traditsioonest, keelest, meelusest ja nimede muutmisest

Have-Valtman: Moodne korter

A. Looring: Dr. M. Veske mälestusõhtu ja Fr. Tuglase lahkumine linnakoolist

H. Mugasto: Muljeid 2. rahvusvahelisest puugravüüri näitusest Varssavis

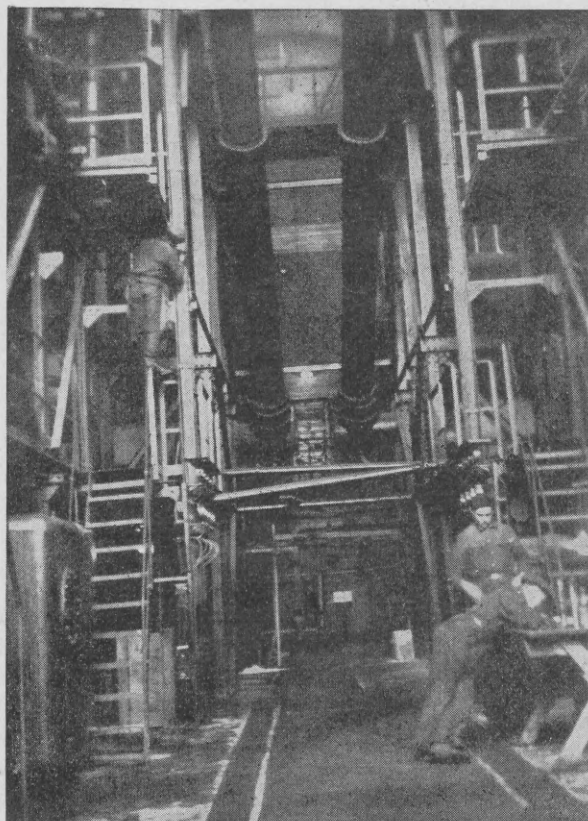
K. Ehrman: Läbi talvise Pärnu

K. Melso: Laul teeb rinna rõõmsaks...

—s.: M. Kampmaa 70-aastane

D. Palgi, K. A. Hindrey, B. Linde, J. Roos: Poleemikat

Foto Roone

Põlevkiviõlide jahutusruum uues Kiviõli vabrikus

Haritlaskond, rahvas ja riigivõim

Haritlaste arvu poolest kuulume teatavasti maailma rahvaste keskel esiritta. Kuid haritlaste arvu kasvades ei ole me siiski võinud tähele panna haritlaskonna osatähtsuse kasvu meie ühiskondlikus elus.

Paistab, nagu oleks kunagiste unistuste täitumisega — Eesti riikliku iseseisvuse saavutamisega — meie haritlaskond kaotanud oma aated. Haritlaskond on tagasi tõmbunud eraellu ega võta osa ühikondlike, riiklike, poliitiliste, majanduslike probleemide lahendamisest, kuigi neid on meie iseseisvusaja kestel külluses üles kerkinud. See on öeldud üldiselt, sest osa haritlaskonnast on igal alal ka kaasa tõmmanud; kuid siiski see ei ole sündinud sellisel määral ja ulatuses, nagu seda oleks pidanud soovima.

Meie haritlaskond on laskunud alla leivateenistuse muredesse, muutunud kas ametnikuks või väikekodanlikuks vabakutseliseks ja omandanud täiel määral väikekodanliku mõtteviisi. Siin-seal võetakse veel osa seltskondlikust tegevusest haridusseltsides, kaitseliidus, tuletõrjes ja heategevates organisatsioonides, kohati tõmbutakse sellestki tagasi. Suuremad ühiskondlikud üritused ei huvita, neist ei ole arusaamist, ei püütagi sinnapoole, et võidaks ülevaatlikumalt hinnata riiklikke, poliitilisi, majanduslikke küsimusi. Elatakse päevast päeva, muret tundmata rahva tuleviku ja saatuse pärast, tulgu, mis tuleb, küll mina ikka hakkama saan! —

Igaüks on siirdunud oma erialale: ollakse eriteadlased, üldküsimustes aga kui mitte võhikud, siis ükskõiksed. Mõttetegevus ei ulatu oma eriala piiridest kuigi kaugele. Ei ole kaua tagasi, kus võisime veenduda, kui vähe suudavad meie haritlased hinnata konjunktuuri.

Mäletame elavalt, kuidas krooniküsimuses meie majanduslik juhtkond püsis kangekaelselt seisukohal, mis Eesti rahvamajanduse pidi viima katastroofini ja millise majanduspoliitika haavadest meie põllumajandus veel seni ei ole suutnud paraneda, vaatamata nn. kõrgkonjunktuurile. Meie võime sõrmedel üles lugeda neid haritlasi — majandusteadlasi ja mittemajandusteadlasi —, kes tol ajal julgesid avaldada ametlikule vastu pidist arvamist või kes suutsid aru saada tolle aegse majanduspoliitika hukatuslikust suunast. Meie talupojaklass oli see, kes siis hädakella lööma hakkas ja õige majanduspoliitilise suuna kätte näitas.

Osalt sama kriisi tagajärjena kerkis meil esile põhiseaduse kriis, kuna antud oludes meie esimene põhiseadus, vaatamata näilisele demokraatlikku-

sele, osutus liiga bürokraatlikuks ja paindumatuks. Kui meil siis tekkis liikumine, mis taotles autoritaarseid sihte, siis väga vähe oli märgata, et haritlaskond oleks võtnud seisukoha demokraatliku korra kaitseks. Haritlaskond vaatas tookordset poliitilist võitlust pealt, et pärast ennast meelepäraseks teha võidule tulevale voolule.

Haritlane, kes oli kuni iseseisvuse saabumiseni meie rahva juhiks ja äratajaks, on moodsustanud meie rahva teiste kihtide kõrval omaette kihi, kes küll siis unest ärkab, kui tema isiklikud või kihihuvivid puudutatud on, üldrahvuslikes, riiklikes, rahvamajanduslikes jms. küsimustes aga külmaks jääb. Haritud seltskonnas võib sageli kuulda lauset: „Poliitika on must asi, parem on ennast sinna mitte segada“. Kui poliitikas on tulnud ja tuleb ette musti asju, kas siis ei oleks just intelligentsi kohus ennast vahele segada ja muuta poliitika õilsaks ja puhtaks?!

Praegusaja moodsale kalduvusele autoritaarse riigikorra poole, mille algeeskujuks on meie idanaaber, on järgnenud mitmed riigid Euroopas. Seejuures iga autoritaarne kord, olgu ta kommunistlik või fašistlik, püüab esineda demokraatliku sildi all. Nii Stalin kui Hitler on korduvalt tõendanud, et nende maal valitseb kõige tõelisem demokraatia. Loomulik on, et see „demokraatia“ tuleb asetada jutumärkidesse.

Ükski autoritaarne kord ei saa sallida vaba vaimu avaldusi. Ta ei salli ühtegi kriitikat oma tegevuse kohta, olgu see tegevus rahvale kuitahes kahjulik. Meie teame, et üheski autoritaarses riigis ei ole ei sõna- ega trükivabadust, ei ole võimalik ühelgi kodanikul kritiseerida võimu väärsumme ega avaldada arvamist rahva saatusele tähtsate küsimuste kohta. Sellepärast on loomulik, et ükski autoritaarne võim ei saa heal jalal olla haritlaskonnaga, kes teistest kihtidest kõige aktiivsem on väärnähtustele tähelepanu juhtima. Vene tsaaririigis loeti haritlast hädadohtlikuks elemendiks. Ka punane vool algas võimule pääsedes haritlaste vastu suuremat võitlust kui otseste nn. klassivaenlaste vastu. Samuti on teistes autoritaarselt valitsetavais riikides haritlased alla surutud.

Mis oleks siis loomulikum kui see, et haritlaskond asuks aktiivselt demokraatlike ideede teenistusse, et kaitsta rahva vaimlise arenemise vabadust kui ka üksikute rahvakihtide õigust seista oma huvide eest. Autoritaarse riigi võim toonitab sõnades alati seda, et ta seisab kogu rahva teenistuses, hoolitseb kõikide rahvakihtide heaolu eest. Autoritaarne võim on kõikide eestkostja, nagu isa lastele, seletatakse. Tõeliselt aga võtab autoritaarse

võimu juures korruptsioon igasuguse kriitika puudusel säärase ulatuse, et lõpuks „kividki kisendama hakkavad“. Autoritaarse võimu ümber koonduvad ainult teatud ärimehelikud kihid, kes oma rahalise jõuga oskavad võimu selliselt mõjutada, et tegelikult ainult need kihid oma varasalvi täiendada võivad, ja seda üldsuse arvel. Laialdased tootjad kihid: põllumehed, käsitöölised, väiketöösturid, töölised jäävad paratamatult võimu huvipiirkonnast välja, sest neil puudub võimalus võimule mõju avaldada.

On selge, et ühes väikekodanlikus, põllumajanduslikus riigis, nagu seda on Eesti, ei või laialdased rahvamassid pooldada mingisugust autoritaarset korda, olgu see kommunistlik või fašistlik.

Kui meie rahvas omal ajal hääletas põhiseaduse poolt, mis võimaldas liiga suure võimu riigivanema kätte, siis ainult küll rahulolematuse tõttu valitsevate ringkondade vastu ja usus, et rahvas põhiseaduse kohaselt ise võib valida nii riigivanema kui parlamendi. Jäme ots pidi riigi juhtimisel ikkagi jääma rahva enamuse kätte. Et rahvas tõesti ei soovinud autoritaarset riigikorda, näitas veebruari rahvahääletus, mis töötas tagasi tuua demokraatliku valitsusviisi.

Demokraatlik riigikord on meil paljudes kodanikes pettumuse esile kutsunud ainult selle tõttu, et meie esimene põhiseadus osutus paindumatuks kriisiaegsete tähtsate probleemide kiireks ja otsustavaks lahendamiseks. Kuid avaldatud arvamus, et meil on siin tegemist demokraatia kriisiga, ei pea sugugi paika.

Kui meie haritlaskond endale püüaks selgeks teha, kas tema pooldab kõrvõimsat diktatuuri või kodanlikku demokraatiat, siis oleks ta sammu edasi astunud oma otsuste kohuste täitmisel rahva vastu. Ei saa kahtlust olla, et haritlaskonna suur enamus siin otsuse teeks demokraatia kasuks, nagu see on ka kogu rahva enamuse veendumus.

On loomulik, et ükski demokraatlik kord ei saa maksvusele pääseda ilma rahva vaba organiseerumiseta maailmavaatelistel alusel. Poliitiliste voolude tekkimine on paratamatu ja nii palju sõimatud erakondade tegevus demokraatliku riigikorra juures endastmõistetav. Muidugi erakondade liigrohkus ei pruugi olla demokraatliku riigikorra ideaaliks, vaid vastuoksaks demokraatlik kord töötab palju libedamini vähese erakondade arvu juures. Selle arvu määrab ära juba valimisviis. Puht proportsionaalne valimisviis suurendab erakondade arvu, enamusevalimine ringkondade järele vähendab seda. On aga võimalikud veel segatüübid mõlemaist valimisviisidest, mis võib-olla veel omamoodi mõjutavad erakondade tekkimist ja kadumist.

Nende ridade kirjutaja arvamise järele oleks loomulik, kui meil Eestis ei tekiks üle kolme erakonna. Üks agraariloomuga edumeelne kodanlik erakond, millega vabalt võiksid liituda kodanliku maailmavaatega inimesed kõigest tootvaist

Eduard Nukk

Raskel ajal

Läbi suure vihmasaju —
varuks pisarate-veed,
läbi raevutseva raju
läheb inimlapse tee!

Tahad nutta?.. Ära ruttal!..
päeve-pirruud otsa said...
Ära ruttal, kukud nutta!..
Kannata ja vaiki vaid!

Võidutsemas on vaid endlus,
õuepidu õelus peab.
Kas kord järile saab vendlus,
õiglus ka?.. Kes seda teab!

Ainult võltsi kassikulda —
ebahehtsust siin ja seal!
Sellela ei toime tulda...
Nüüd on valetajad peal!

Kas ja kuidas öelda mida?..
Tõtt ei paljud pajata.
Õigusel on keel ju kida...
Inimlaps on ajata!

Mehed kaotanud on meelega,
küüru kiskund kassina;
nõnda lähevad nad teele
võltsima ja vassima!

Naerata või pane pahaks,
maailm on kord taoline.
Aga aeva tõtt nüüd tahaks
elu mitmejaoline!

Kus on tõde?.. Kus ta peidus?..
Miks ei astu ette ta?..
Kus ja kas veel mehi leiduks,
kellel piinlik pugeda?!

kihtidest, kelle huvid on vähemalt majanduspoliitiliselt enamvähem ühised; üks tööliserakond, mis seisaks täiesti demokraatlikul alusel, ja üks kodanlik erakond, mis oma tuge saaks kapitalistlikelt kihtidelt ja mis oleks alalhoidva iseloomuga.

Haritlaskond peaks arusaadavalt liituma edumeelse erakonnaga, sest tema kohus on valvel seista demokraatliku korra püsimise eest, millest oleneb kogu rahva parem tulevik ja edu.

Absoluutsest ja relatiivsest

Keegi vaga mees õpetas meid kord laulma: „Nüüd olen mina põhja leidnud, mis minu ankrust kinnitab.“

Neis sõnades on väljendatud õieti kogu inimelu mõte: inimene polegi muud teinud, kui otsinud põhja, kuhu kinnitada oma ankur — hingeliselt ja vaimliselt muidugi.

Veel praegu peetakse suureks või suurimaks kultuurisammuks asjaolu, et inimene avastas oma kindlaks ankrupõhjaks jumala, selle kõigeväelise olendi, kes pidi olema kõige algus ja ots. Usus jumalasse peitus ja peitub ikka veel kõigutamatu kindlus paljudele inimestele elus ja surmas.

Agas varsti ilmus neid, kes ei rahuldunud, et nende hinge ja vaimu ankruplatsiks oleks kõigeväeline. Neile ei olnud sellest küllalt. Nemand ihkasid veel kindlamat kui on jumal, see kõigeväeline. Nemand ihkasid, et nende hinge ja vaimu ankruplats oleks neis enestes.

Nagu võiduhüüe kõlas lõpuks läbi maailma: „Mõtlen, seega olen.“ Mõte oli see, mis pidi olema kõige inimliku aluspõhi ja mõttevõimuga hakati ehitama inimese olemise igavest koda. Ühes ehitustööga kasvas inimese mõtte võimsus ja ulatus ja ka usk iseendasse.

Varsti ei ihatud ehitada ankrupõhja mitte ainult inimese hingele ja vaimule, vaid kogu maailmale. Püüti leida igavesed ja paratamatud seadused kõigele, säras see taevas, lendas õhus, ujus vees, ronis maapinnal või hingitses maa all.

Agas kõige suuremas tööhoos kõlas äkki maailma tarkade kõrvu: „Ignorabimus (ei tea)“. See oli kuulmatu hoolimatus, jõhkru, otse julmus. Inimene oli kõik nii ilusasti kogu maailmas oma mõistuse järele seadnud ja nüüd äkki öelda: ei tea!

Muidugi, leidis nii paljugi, mida inimene veel ei teadnud, aga vähemalt oldi veendunud, et inimese mõistus on võimeline kõik teadma, antagu ainult talle veel mõnigi sajand töötamiseks mahti.

Kuid mitteteadmise apostlite tõsine julmus selles seisiski, et nad kahtlesid inimõistuse teadmisevõimes üldse. Nad tormasid inimliku teaduse kindlakspeetud aluste kallale ja hakkasid neid õõnestama. Ning ennäe! Talad, millele selles kõigis mõttetöö, löid kõikuma. Absoluutselt kindel alus jäi parimal korral ainult relatiivselt kindlaks.

Seal me nüüd oleme: teadusel on veel ainult

praktiline tähendus, mitte rohkem. Seda teavad ameeriklased kõige paremini. Nemand tapavad autodega rohkem inimesi kui ühes eurooplastega Maailmasõda pidades ja nemand ehitavad kahesajakordseid maju, aga oma hinge ja vaimu ankrupõhja otsivad „kristlikust teadusest“.

Nagu inimlik teadus muutus absoluutsest relatiivseks, samuti sündis ka inimliku kõlblusega. Inimõistus lõi kategoorilise imperatiivi, aga see langes või paindus ühes teiste taladega, millele tugenes inimlik teadus. Kategoorilisest imperatiivist sai parimal korral harilik imperatiiv, mis polnud enam käsuks kogu inimkonnale, vaid ainult käskijale endale.

Samuti sündis kirjanduses ja kunstis. Inimene uuris läbi vana Kreeka ja Rooma loomingu, niipalju kui teda leiti säilinuna, ja järeldas sellest kindlad juhtnöörid, milline peab olema eeskujulik teos, mis on ära seletatud klassikalik. Ja Euroopas leidis küllalt annet, veel enam aga lihtsat nutikust, et luua klassikalikku.

Agas ühel ilusal päeval leiti, et klassikalikku Kreekat pole vististi kunagi olnud. See mõiste on sündinud meie mõistuse pealiskaudsusest ja meie teadmiste nappusest. Kreeka pole kunagi olnud klassikalik, vaid alatiselt keev, kobrutav, tormitsev, muutlik, püsimatu.

Nõnda kaotasime viimse lootuse, et meiega võiksime saada kord sõna tõsisest mõttes klassikalikuks, nagu olime seda arvatava Kreeka eeskujul seletanud ja unistanud. Ühes sellega kipume aga kaotama veel enam: kipume kaotama veendumuse üldse, et on olemas mingisugused tunnused või mõõdud, millele põhjal otsustada teoste väärtuse või kaalu üle.

Et see tõesti nõnda on, näitab seegi asjaolu, et Euroopas on arvustus üldiselt muutunud ainult reklaamivahendiks. Meie ei taha seda olukorda veel õieti maksvaks tunnustada ja süüdistame teineteist reklaamarvustuses. Me ei ole veel õiged eurooplased. Agas me püüame selleks saada kõigest hingest, mis on üpris loogiline, arvestades eelöeldut. Ei saa olla vähegi erapooletut arvustust, kui pole mingit ühist arusaamist arvustuse ülesandeist või teoste väärtusist.

Pealegi, kui teadusel löid kõikuma absoluutsed alused, siis hakati toonitama tema kasulikkust. Loomulik, et kunsti ja kirjandusega peab sündima seesama, kui ka nemand kaota-

Kui kirikumaksu hakatakse sunduslikult sisse nõudma

— „Ja anna andeks meie võlad, nõnda kui meie andeks anname oma võlglastele...“

— „Aga kas sina annad andeks oma võlglastele, kes ei suuda mitte oma kirikumaksu maksta?“

vad oma absoluutsed tunnused või mõõdud: ka neilt peab hakkama nõudma praktilist kasu, mille võib elu konjunktuuri vahelduvuse tõttu kas või igapäev uuesti ja muudetult kindlaks määrata.

Ja et seda Euroopas ning mujalgi nii laialdaselt viimasel ajal tehakse, siis on see uueks tõenduseks, mil määral oleme kaotanud usu mitte ainult klassikaliku kunsti ja kirjanduse olemasolusse, vaid kirjandusse ja kunsti kui omapäraseisse hinge- ja vaimuavaldusisse üldse. Ikka enam ja enam kaldume uskuma, et ajaleht oma juhtkirja ja kuriteo- ning õnnetuse-sõnumitega on ainuke õige hinge kosutus ja vaimuvara.

Aga samal ajal, kui isegi sellisel vagal maal, kui on seda Inglismaa, kõrgemad vaimulikud kinnitavad, et inimesed ei usu enam kõigeväelist jumalat ja muutuvad uuesti paganiks, samal ajal, kui mõistuse saavutiste alu-

sed on kõigutatud, kui inimesed muutuvad kõlbeliste piiride vastu ükskõikseiks ja kui kunst ja kirjandus kaotavad oma tõsise olemasolemise mõtte, samal ajal püütakse luua uut absoluutselt kindlat ja vääramatut elumõtte alust ühe või teise üksiku isiku kõigeväelise tujuna, tahtmisena.

Et see püüe maa maalt ikka enam teostust leiab, see ei tõenda midagi muud, kui et inimene kariloomana ihkab nii paratamatult mingit hingelist ja vaimlist tuge, kindlat alust, kuhu võiks ometi jälle kord kinnitada oma lohiseva ankrut. Ta on kõigutatud oma usus jumalasse, iseenda mõistusse, tundmusse, tahtmisse, aga teise inimese mõistust ja tahtmist suudab ta alles uskuda, nagu oleks see vägevam ja kindlam kui kõik muud hinge ja vaimu kindlused kokku.

Õnn kaasa sulle, inimene, sinu uues usus!

K. A. Hindrey

Krusteni martüürium, jõulud ja lõpp

On olemas kirju, mis nõnda täielikult edasi annavad saatuste ja sündmuste tuuma, et nad on aja dokumentideks parimas mõttes. Kui siinkohal aga loobutakse une kirja taeenkust äratrukist ja piirduakse vaid osaste tsitaatidega ning refereerimisega, siis vaid seueks, et väitida pikemaid poleemikaid surnu ümber ning ära hoida kirja kirjutaja üsna võimalikkugi sisetõmbamist vaidlusisse ja tema niikuinii raske seisukorra süvendamist.

Olen Krusteni lühikeses nekroloogis, mis ilmus „Postimehes“, ära märkinud, kuidas võib väljapaistev kunstnik meil silmist kaduda, ilma et õieti märkakski, et ta on lahkunud oma tööväljalt. Mõeldakse, et on puhkusel või et on siirdunud mõnele teisele, vast pikeemale tööle. Ja siis lähevad kuud ja kuud, kuni viimaks kuuled ja sedagi tema abikaasa kirja kaudu, et on hoopis haiglas juba peaaegu aasta.

Kuuled siis edasi, et just ja nimelt enne jõulu on lõppenud selle kunstniku toetussumma saamine ja et Pensionikassa omalt poolt ka loobub toetuse andmisest, sest et kunsti sihtkapital juba olevat andnud. Ühtlasi kuuled sa ka, et haigele ja halvatud mehele loomulikult kõigest sellest ebaõnnest midagi ei ütelda. Ei taheta tal võib-olla viimseid jõulusid veel kibedamaks teha ja vahepeal püütakse leida võimalusi tema edasiseks raviks haiglas.

Muidugi mõista oled sa juba harjunud sellega, et meie tavaline peentunne ja südamesoojus kõike, mis on raske, püüab nihutada suurte pühade ette. Oled lugenud tööliste vallandamistest nimelt enne jõulu, tead, et lisapalgad ametnikele tulevad asutusele just enne jõulu ja otsustatakse eitavalt, oled tähele pannud, et kultuurkapitali summad ning auhindamiste tulemused saavad teatavaks viimasel minutil enne pühi, et inimestel olgu hea meel ja rahu maa peal, miks pidi siis Krusteni surivoodil talitatama teisiti?

Selge oli ühtlasi aga ka see, et nõnda ei võinud jääda. Et mees, kes on meie avalikus elus täitnud väga silmapaistvat kohta, muidugi ei jää niisamuti saatuse hoolde. Aga niisama selge oli ka, et tema ise ei pidanud teadma, kuidas tema pärast peab mangutama ja kuidas teda ja missuguste põhjendustega oli maha jäetud. Juba hingelisest seisukorrast ripub nõnda palju, kas saab haigusest võitu või mitte.

Agaga ka selle poolest ei olnud Krustenil õnne. Jõuluõhtul käib teda vaatamas grupp sõpru ja selle kaudu tulebki puhtast headusest välja, et ikka kassas veel on natuke raha tema jaoks... „Mina olin just mõneks

Võru park talvel

Foto Urtson

tunniks haiglast lahkunud ja kõik hoolega hoitud saladus oli väljas.“

Olin saanud pr. Krustenilt novembri lõpul kirja, mille kaudu sain teada Krusteni haigusest. Palusin mõtlemisaega, et selgusele jõuda, kust kohast tuleb alustada aktsiooni haige abistamiseks. Aga siis sain kohe teise kirja, milles seisis, et on juba samme astunud ja mulle teatatakse tulemustest.

Ning alles siis, kui hakkasin imelikul viisil jälle pidevamalt mõtlema, mis õige Krusteniga sünnib, kirjutas mulle proua uuesti 6 lehekülge. Esimesed 3 lehekülge on dateeritud 20. veebruaril. Ja neil seisab, kuidas palved on käinud Pontsiuse juurest Pilatuse juurde, kuni lõppude lõpuks üks kiri on jõudnud Riigivanema kätte ja päris lõpuks „on siis asi nii kaugel, et Krusten saab prii ravi, jääb edasi oma II klassi eraldatud haigetuppa, kuid... imelik, et inimeste abi ja armastus ikka liiga hilja tuleb! Kui palju raha ma et a k s e pärgadesse, ma olen seda alati vaadanud ja mõtelnud, miks see nii on; võib olla, et tahetakse oma südametunnistust vabaks osta kallihinnalise pärjaga.“

Ning nüüd alles tuleb, peale alateadliku vihje pärgadele, kõige olulisem:

„Krusteni seisukord on kriitiline. 1. jaan. öösel oli tal närvišokk. Üle poole tunni oli ta meelemärkuseta, arstide arvates oleks nõrgema südamega haige hinge heitnud, kuid Krustenil on kõik organid väga tugevad, ainult et see õnnetus tal närvidega on. Ta kannatab põõraselt. Valud on väga suured. Ise ta ennast sugugi aidata ei saa. Ma tulen juba hommikul k. 8 haiglasse, õhtul k. 10 lähen. Esimesest jaanuarist alates oleme vendadega järgemööda haige juures öövalvel. Önn on see, et Krusten haiglas on, siin on ometi iga silmapilk injektsiooni või mõne muu vahendi kaudu abi võimalik saada, kodus ei oleks selle raha eest mitte midagi teha olnud.

„Mul on see ikka alles nagu unenägu, et Krusten haige on. Sest teate väga hästi, kuidas ta oli: kehalt ja vaimult terve, alati heas tujus. Oma teada olen ma kõik teinud, et teda päästa, ainus asi, mis mind vaevab, on see, et teda aasta eest prof. Puusepa juurde ei toonud. Kuid ta oli siis juba nõrk, ei tahtnud asjata vintsumist. Puusepp lubas 6 kuuga terveks teha. (?KAH). Aga siin on ometi ka närviarst konsultant dr. Lindeberg ja dr. Raukas on kõik teinud, mis võimalik oli... Siiamaani oli Krusten eluga kontaktis, vaatas heameelega vene naljalehte „Krokodill“. (Kuid vend näidanud mõnda hilisemat karikatuuri ja Krusten ütelnud, et nüüd peab küll häbi pärast surema hakkama. KAH.)

Järgmised 21. II 37 kirjutatud leheküljed kõnelevad käikudest Pontsiuse juurest Pilatuse juurde ja siis: „Muide olgu öeldud, et provintsi väikese vaese lehe tootajat peeti tiisikushaigete sanatooriumis 2×6 kuud toimetuse kulul + palk, mida perekond sai.

„Kuid meie Krusteniga ei pirise. See on meie iseloomule võõras. Ja nõuda ei saa midagi.

„Kirjutan Teile sellest, sest oma suuremas hädas pöördusin sel korral Teie poole. Oleks aeg, et need Rotary Klubi härrad ka kord aru saaksid, mis joon neil veel puudu on.

„Krusten teab ka nüüd, et Teile kirjutan, ütles, tervita Hindreyd minu poolt ja ütle talle, et mina saan aru, kui raske tal siin elada on. Küll ta saab aru, mida arvan‘.

„Mu kiri võib olla katkendiline, kuid seda peab arvesse võtma, et mul sada korda kirjutamise juurest haigevoodi juurde tuleb minna.

„Aga kirjutada tahtsin. Ma olen täitsa üksinda. Olin seda kogu haiguse raskematel silmapilkudel nii hästi Nõmmel kui siin. Muidugi näiliselt teistele on ju teatud mõttes abi olemas, kuid kõik on tulnud ühe-teistkümnendal tunnil... Aineline abi, armastus jne.

„Kuid Krustenil oli seda küll, nimelt armastust, kellelt ta seda soovis. Kord ütles ta mulle ilusaid asju ja lõpuks: „Kui siin südame all midagi ei tuksu, siis ei ole inimene ka veel inimene.“

22. II 37.

„Siiamaani oli mul ikka veel lootus olemas, kui jälle söögiisu tõusu nägin, aga eile õhtust saadik on ta magama jäänud. Ma tulin täna kell 9 hommikul haiglasse (vend oli öövalvel) ja veel ei ole ta ärrganud, ei ole sõna rääkinud ega juua-süüa küsinud.“

„Surma ei ole ta ühtki silmapilku kartnud. Hiljuti

ütles: „Kui ma suren, siis naeran ka, see on mu viimane naeratus elu üle. Ainult, miks ma siis nii vara pean minema, mu elutöö oli kõik veel ees. Mul on nii suured jõutagavarad veel tarvitamata.“ Ja nii pean mina päevast päeva haigevoodi juures istuma, kaks kätt süles, ilma et sa aidata saaksid. Ma oleksin talle kõik teinud, sest ta oli nii kena mees — 16 aastat ühiselu ja mitte ühtki halba sõna ei ole mina kuulnud. Vahest oli meil raha nii väga vähe, aga meil oli seda, mida osta ei saa — suure jõuga ja hea tujuga saime kõigest üle. Ma tulin hoolitsevast isamajast ta juurde ja ühtki päeva ma seda sammu ei kahetsenud.

„Vahest on minult küsitud, et kuidas Teie suudate 2 aastat kaasa kannatada. See küsimus paistab mulle nii imelik. Kui ma ilusad aastad võisin koos olla — kuidas siis mitte aidata raskel silmapilgul. Ma ei salga, enne jõulu oli jõud otsas. Krusten ütles: „Kui sul kõige raskem on, mõtle minu peale, sa saad ometi liikuda.“ Ja see aitas.

„Seekord lõpetan.

„Saadan Teile Krusteni võib-olla viimased tervised.“

See kiri on kirjutatud vist tund aega enne Krusteni surma.

Ja selles kirjas on veel paar väga liigutatavat lõppsõna postskriptumi näol. Nad jäägu edasi andmata.

Kirja ennast ja temast tsiteeritud võime võtta kui naise lihtsat ja kaunist monumenti kadunule.

Soodsamad pühadekaupade sisseostukohad

TARTU TARVITAJATEÜHING „TULU“ KAUPLUSED:

Tähe 69

G.-Adolfi 29

Tähe 135

Tammepuiestee 8

Rüia t. 33

Raekoja 28

Võru t. 57

Poe t. 9

Uucturu 11

Ulila elektriijaam

Alatiselt värsked kvaliteetkaubad
Mõõdukad hinnad

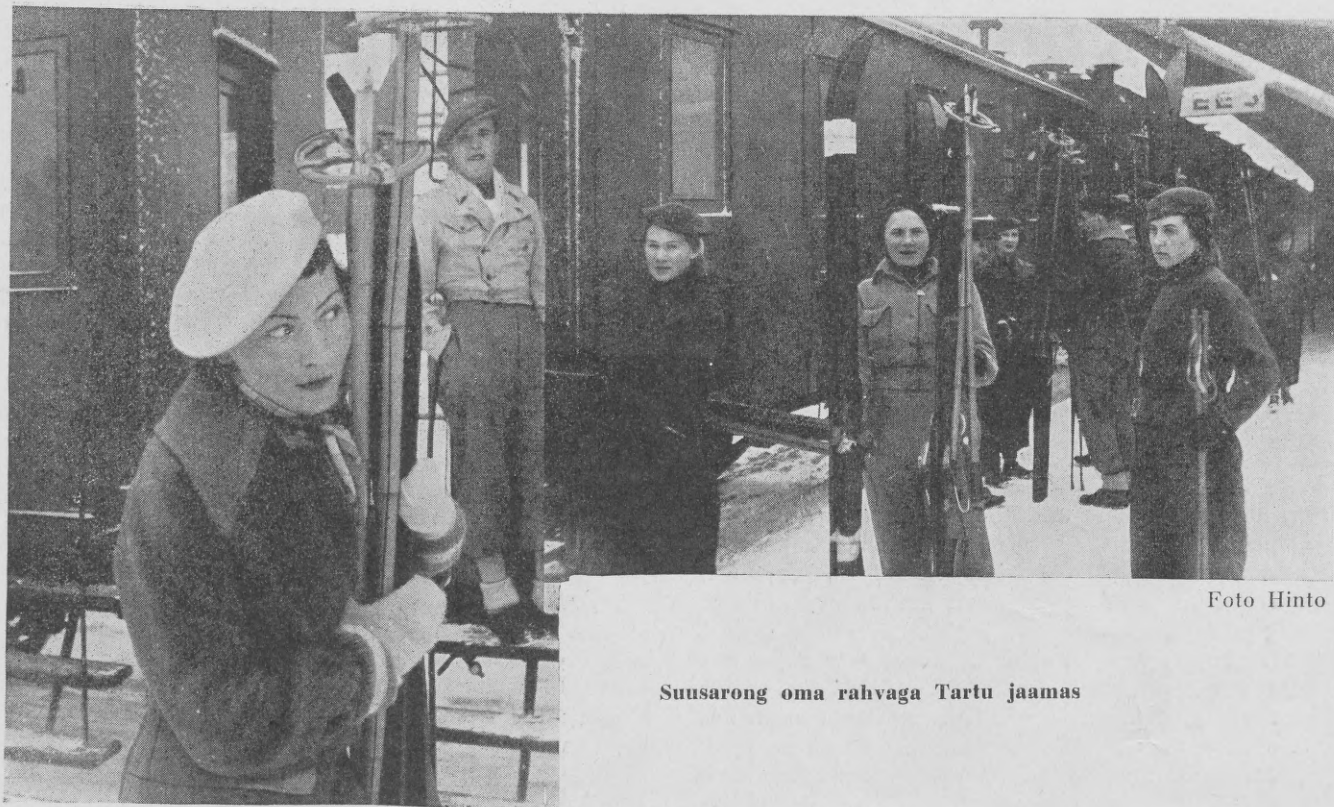

Foto Hinto

Suusarong oma rahvaga Tartu jaamas

M. P ä s s

Anton Aan

Anton Aan oli meie esimesi õigusteadlasi. Olgu siinkohal märgitud asjaolu, et meie ärkamisaja vanema akadeemilise põlve esindajate hulgas leidub arste, filolooge ja pastoreid, kuid eranditult puuduvad teised akadeemilised elukutsed. Nii ei leidu Faehlmanni, Kreutzwaldi, Veske, Hurda ja teiste kõrval kedagi, kes omandanud näiteks juriidilise erihariduse. Osaliselt ongi just sellega seletatav meie ärkamisaja erilise ja ideestikulise profiili — kallak „idealistlikku moralismi“ ja doktrinaarsusse.

Tol ajal võiski vaevalt keegi eestlane õigusteadlasena kodumaal teenistust leida. Alles sajandi lõpul, kui Läänemeremaades (9. VII 1889.) saksa kohtute asemele luuakse vene kohtud, lisandub eesti tollaegsesse avalikusse kaks täiesti uut, väljakooruvat ja ähmast kuju: eestlasest jändrik võõraste kohtuasjade ajaja ning eestlasest põikpäine ja nürinurkne ülemtalurahvakohtunik.

Sajandi vahetus oli ühtlasi germaani ja slaavi kultuurilise orientatsiooni tähiste vahetuseks Läänemere mail. Anton Aanis aga olid õnnelikult tasakaalustatud nii saksa kui vene kultuurilised mõjutused. Rahutu ja rännuhimuline, nagu Anton Aan ka oli, töötas ta mõõdu-

nud sajandi lõppaastaist kuni meie riikliku iseseisvuse algaastateni vankumatu sihikindlusega meie peaaegu täiesti puuduva õigusteadusliku kirjanduse loomise alal. See töö ei võinud kerge olla, arvestades tollaegseid väliseidki tingimusi, kuid Anton Aani järelejätmatuse visaduse tuleb otsida ta töö tulemuste suurimat panti.

Anton Aan on sündinud 28. dets. 1864. a. Tartumaal Valgutlas, Animatsi talus. Peale kohaliku algkooli lõpetamist ta õppis Tartu õpetajate seminaris, selle lõpetamise järele 1884. a. töötas õpetajana, muu seas Tartu linnakoolis 1890.—1892. a. Andis küpsuseksami 1892. a. ja astus samal aastal Tartu ülikooli õigusteaduskonda. Lõpetanud 1896. a. ülikooli cand jur. astmega, töötas advokaadina Tartus, Riias, mitmes kodumaa linnas ja riigiametnikuna Venemaal. Eesti riikliku iseseisvuse ajal toimis Kohtuministeeriumi kodifikatsiooniosakonnas sekretärina ja nõunikuna 4. dets. 1918. a. kuni 23. veebruarini 1920. a. Suri 17. jaanuaril 1923. a. —

Anton Aan on üks esimesi eestikeelse õigusteadusliku kirjanduse ja oskussõnade viljajaid. Ta on sellel alal tunnustatud teerajaja ning pioneer. Tema eraväljaandel ilmunud eestikeelne „Valla Kogukonna Seadus“ (1892) oli hädavajaliseks praktiliseks käsiraamatuks valla omavalitsuse alal Lõuna-Eestis, millise käsiraamatuna see omal ajal leidis ka laialist tarvitamist. Täiendusena olid sellele lisatud „Tempelmaksu eeskirjad“ ning „Jahieeskirjad“.

Anton Aani „Seadused Politsei Ametnikkudele St.-Peterburi Kohtu Palati ringkonnas“ (1902) on õieti tõlge omaaegse prokurööri Kusminski vastavast tööst ühes Anton Aani sissejuhatusega ja lisadega.

Talvine pühapäev Elva supelhoone ees

Foto Hinto

„Väljaostmise õiguse“ (1911) eessõnas vihjab Anton Aan järjest kasvavaks vajaduseks saanud eestikeelsete seaduste väljaandmisele, rõhutades asjaolu, et... „meie kodanliste seaduste kogu on suur ja seniajani ei ole tema täielist tõlget veel olemas“. Olles teadlik raskustes, mis seotud eestikeelsete seaduste väljaandmisega, otsustas Anton Aan tõlkida vähemalt üksikuid seadusi ja nende osi.

Õigusteadeuslik kirjandus ei ole aga mõeldav ilma vajaliste, kindlaksmääratud oskussõnadeta. Nii oli ka Anton Aani esimeseks möödapääsematuks ülesandeks puuduvate oskussõnade valik. Ta lisas oma „Väljaostmise õiguse“ lõppu seletava sõnastiku, kus leidub määravaid seletusi meile nüüd nii arusaadavatest mõistetest, nagu „pärivusline“, „kohustusline“, „omandaja“, „kohustus“, „sugulusline“, „võõrandamine“ jne.

Anton Aani „Eesti Tsiivilseaduskogu“ eelnõu, nagu ta on säilinud, sisaldab üldise osa, perekonna-õiguse ja pärandus-õiguse, kuna puudub asja- ning kohustus-õigus. Saatekirjas, millega Kohtuministerium Asutavale Kogule esildab Anton Aani „Eesti Tsiivilseaduskogu“ eelnõu, tähendatakse peale muu raskustele, mida valmistab oskussõnade puudumine. Selle vältimiseks „...on mitmed uued sõnad loodud ja tarvitusele võetud“. Teatavasti jättis Asutav Kogu oma töökavast välja „Eesti Tsiivilseaduskogu“ vastuvõtmise, mille tagajärjena meil maksab kuni tänaseni võõrkeelne Balti eraseadus.

Peale elloeteldu on Anton Aani sulest trükis ilmu-

nud „Seadus esimese üleüldise rahvalugemise üle Vene riigis“ (1895), „Kahjutasu nõudmine“ Isamaa Kalendris (1910) ja „Käsitööstuse Seadus“, siis veel väga mitmesugustes väljaannetes terve rida artikleid, novelle ja jutustusi.

Heatahtlik ja piiritult aus, nagu ta oli, ei sallinud Anton Aan omakasupüüdmist ega lõikavat saagitsemist kaaskodaniku arvel. Ainult ta enam kui boheemiliste eluviisidega on sageli raskusi olnud meie kodukasvanud, patenteeritud moralistidel. Kuid tuleb mõista ka meie tänapäeva avalikkust, kus sageli karskusest kõnelevad need, kelle perekonna-varandused on kokku kantud alkoholi kurikuulsal vahetalitusel. Anton Aani isiklik elu, nii nagu see täpsalt oli, jääb siiski ainult Anton Aanile, aga tema tehtud töö ja selle tulemused loovad väärtuslikuma põhivara eesti õigusteadeuslikuks bibliograafiaks.

Anton Aani väide, et „meie kodanliste seaduste kogu on suur ja seniajani ei ole tema täielist tõlget veel olemas“, peab paika kuni tänapäevani. Varemalt ja teravamalt kui keegi teine nõudis Anton Aan eestlasele — eestikeelseid seadusi. Selle nõudmise teostamiseks rakendas ta kogu oma teadmised ja jõu, töötades kindlaksmääratud suunas kuni surmatunnini.

Lõpuks olgu tähendatud, et Anton Aanist läheb vaikides mööda „Eesti Biograafiline Leksikongi“, kuigi ta peatub nimede juures, kelle töö on olnud eesti rahvale tähtsusetu. Anton Aani nimi elab aga üle iga leksikoni.

Ebasoodus aeg

Rahvuskogu esimees prof. J. Uluots pillas rahvuskogu avakõnes ühe mõtte, mis paljusid üllatas. Ta ütles, et aeg põhiseaduse tegemiseks olevat ebasoodus.

Kuidas? Kas ei liigu me jälle kiires majandusliku tõusu hoos, ikka kaugemale unustades möödunud kriisi kibedusi? Kas ei ole riigipööramise laine pahinal maha murdunud? Kas ei valitse maal jälle rahu, koguni — kodurahu? Kas soodsamast konjunktuurist võis mõne aasta eest unistadagi?

Prof. Uluotsal on siiski õigus: maal on küll rahu, aga inimeste mõtted on harali, — just nagu torm neid jätnud. Vahepealse vaikivas olekus ei ole peagu midagi sündinud, et uuesti organiseerida inimeste mõtteilma, mis viimase aja vapustustest on segi paisatud.

Lohutatakse end: kui korraldub elu, küll korraldavad ka mõtted! Kahjuks pole see täitsa nii. Omal ajal uskusime ka, et vaba põhiseadus saab levitama vabaduse vaimu. Tuli aga välja ümberpöörduvalt: vaba põhiseadus püsib ainult vabaduse vaimul: ta vajab seda juba oma eeldusena, mitte ei too alles tagajärjena.

Ja meie vaim? See on tulnud meie ajaloost ja ümburusest. Meie ajalooline pärandusejätja — Vene isevalitsus — ei pidanud vabadusest midagi. Tema kõva käe all võis küll tekkida janu vabaduse järele, kuid ei milgi kombel oskust vabadust kasutada.

Ja ümbrus? Mis on meie lähem vaimne ümbrus? Vaatame ajalehekioskisse või raamatukaupluse, — seal ei jää mingit kahtlust: see on — Berliin. Mis tuul eile Berliinis, see täna meil. Seal ei aita mingid „seervandid“ — iga prao vahelt lõõtsub läbi, nagu samuumi, — illustratsiooniks meie vaimsest iseseisvusest.

Aga kui isegi selle vaimse iseseisvuse sinna jätame, kus ta on, mis väljavaated avanevad silmapiiril, kui praegu oma teed pikemaks tahame ette märkida?

Tõtt öelda, ülemaailmse tormi järel on silmapiir praegu alles väga sompas. Äärmine umbusaldus lahutab rahvaid üksteisest ja kihutab neid vaenuleeridesse. Pöörases relvastuse võistluses on riikide suhted nii pünevil, et see enam kaua seniselt ei saa edasi areneda, vaid peab nii või teisiti lahutama. Kas hukkub kõik uude katastroofi, — ja siis on kõik põhiseadused üle-arused. Või tuleb rahulik lahendus, nagu president Benesch ennustas: kui lähemal aastail sõda ei tule, siis jääb rahu juba kauaks. Siis on loomulikult teised ka riikide väljavaated põhiseaduslikuks arenguks.

On soovitud, et meie tulevane põhiseadus saagu võimalikult kaua kestvaks. Sedasama taheti ka esimese põhiseaduse kohta, — ja tehti ta nii raskelt muudatavaks, et seks vaja läks revolutsioonilist plahvatust. Nagu kadunud Luik Olesk armastas rääkida: põhiseadus on seks, et teda üldse mitte muuta.

Kui aga põhiseadus ei anna muuta, siis ta peab murduma, nagu hiljuti nägime. Paremini juba olla mõõdukam ja eeskätt püüda, et uus põhiseadus oleks are-

nemisvõimeline. Küll elu siis ise näitab, mis temast saab.

*

Meil räägitakse igal sammul demokraatia kriisist. Aga kriisi ennast selgitab see väga vähe. Nüüdsel ajal on ju kõik demokraadid. Hitlergi on demokraat ja enesest mõista ka Stalin.

Õigem oleks rääkida — liberalismi kriisist. Siis on kohe vahed selgemad. Hitler ei taha liberalismist midagi kuulda. Stalin võttis küll liberaalsed põhiõigused oma uude põhiseadusse, aga ühe konksuga. Seepärast armastatakse seal rääkida „mädanenud liberalismist“. Koguni maailma kõige liberaalsemal maal — Ameerika Ühendriikides — astus Roosevelt pisut tagasi klassilisest liberalismist.

Need olid liberalismi enda sünnitused, mis teda juba XIX sajandil hakkasid ründama: rahvuslus ja sotsialism. Tulemuseks oli majanduses proteksionism ja poliitikas sotsiaal liberalism. Maailmasõja järel ühinesid aga mõlemad ründajad — rahvussotsialismiks. Ja nüüd ei jäänud liberalismist enam kuigi palju järele: majanduses — plaanimajandus ja autarkia, poliitikas — riigi primaat: riik on kõik, isik mitte midagi: autoritaarne etatism.

Ei saa öelda, et uue aja rahvussotsialistlik riik ei oleks omal kombel demokraatlik, või õigem öelda — plebeilik. See torkab otse silma, kui teda võrrelda muistse absoluutse monarhiaga. Plebei on juba tema juht ja mass on selle juhi eluelement. Massipsühholoogial mängib ta, nagu meister oma klaveril. Masside ülestõusuks või masside mässuks kutsus Ortega y Gasset seepärast üldse meie ajajärku.

Aga mida seal raasugi ei ole, see on liberalism. See on võõras massipsühholoogiale, mis on ju õieti — karjapsühholoogia, kus tegutsevad ainult instinktid. Liberalism eeldab aga mõistuse järel käivat teadlikku isikut, indiviidi.

Teiste sõnadega: meie aeg rühbib võrdsuse poole. Mida ta aga ei tunne, see on — vabadus. Võrdsust saavutab ta standardiseerimisega, tasaliitamisega. Riik on nagu hiiglasmasin, mille kogu aparaatuur kiiremaks tootmiseks tsentraliseeritud ja mehhaniseeritud, nii et valmistab ainult ühetaolist standard-kaupa.

Selle standardisatsiooni kõrval tähendaks vabadus — eraklikku kodukäsitööd, liiga kallist luksust, aristokraatset ebavõrdsust.

Mõni vanem poliitikategelane on kurtnud, et meie rahvas pole veel vabaduseks küps. Pärit feodaal-aadli magna charta'dest ja kodanluse põhiõigustest on aga vabadus eeskätt juhtivate kihtide kanda. Kui kurdetakse, et rahvas pole vabaduseks küps, siis tähendab see palju enam, et küpsed pole seks rahva juhtivad kihid: nad pole osanud ise vabadeks kasvada („Freiherr“ — oli vanasti aadliku nimetus), ega rahvast kasvatada vabadusest lugupidamiseks, vabaduse kasutamiseks.

*

Päevamured

Elulähedane matemaatika

Nagu tegelik elu näitab, pole emakeel ja usuõpetus ainukesed kooli õppeained, millel on imelik omadus, et mida rohkem neid õpetatakse, seda segasemalt neid tuntakse. Nii-suguste imelikkude ainete hulka kuulub ka matemaatika. Küll tuubitakse õpilastele igasuguseid ridu, küll aritmeetilist moodi, küll geomeetrilist laadi; selgitatakse, kui mitu puhtast kullast Maa-kera oleks võinud osta selle raha eest, mis oleks nüüd pangast saadud, kui keiser Nebukadnetsar oma suurest varandusest üheainsa eesti sendikese paari liitprotsendiga pankra oleks hoiule andnud; tõestatakse, mitu sekundit kange spordimees Ahil-les ajas konna taga, enne kui kätte sai,

Ja tulemus: tegelikus igapäevases elus kaupmees kurdab, et gümnaasiumi matemaatikaosku-

sega ei võivat äriteenijaid isegi leti taha saata — ei olevat näiteks võimelised arvutama, kuipalju maksab $2\frac{3}{4}$ m riidet, kui 5 m maksab 60 kr. Ap-teegis ei kuluvat rohtude valmistamisel enam nii palju destilleeritud vett kui vanasti, kuigi rohtude kasustamine üldiselt on kasvanud: kui anda värsketele gümnaasiumisttunnule määrata, kuipalju mingist kahest rohust tuleb võtta vahekorras 2:3, et saada 15 g segu, siis higistab ta selle ülesande lahendamisel segu lahustamiseks tarviliku veehulga oma otsaesisel isegi välja. Matemaatika professorid tulid oma pikkade kogemuste najal veelgi pörutavamale tulemusele. Kui matemaatika teaduskonda astub värsked koolilõpetanuid, kes loevad end kooli andmete najal matemaatika alal tugevaks, siis ei olevat nende seas palju, kes suudaksid 2 ja 3 veatult kokku arvata, mis puutub aga harilikku jagamisse, siis saavat selle kunsti

Kuidas tungis etatism meie ühiskonda? Meie uuema ajaloo uurijale oleks see üheks huvitavaks küsimuseks. Igatahes algas see ammu enne „rahvaliidumist“. Riik muudeti universaalseks hooldajaks ja eestkostjaks. Juba 1923. a. kurtis Juhan Luiga: „On tekkinud arvamine, et riigikogu kaudu saab kõike head korda saata. Ei ole midagi ekslikumat, kui see vaade. Riigikogu ja valitsus saab vaid korraldada neid energiasid, mis ühiskonnas loodud, tekkinud.“

Nüüd on asjad juba nii kaugel, et Saksa ajakiri „Nation und Staat“ (Nov-Dez. 1936), analüüsides Eesti sise poliitikat, kirjutab „ausast kartusest“, et „selle üldise bürokraatiseerimise süsteemi juures midagi võib kaotsi minna, mis palju vanem on, kui Eesti parlamentarismi 15-aastane episood, mille kidunemisenähteid ka tema pooldajadki tagasi ei ihalda, — nimelt isetegevuse vaim, mille abil eestlus vene aegu bürokraatiast hoolimata küpses rahvaks“.

Ortega y Gasset nimetab seda õigusega suurimaks hädaohuks, mis praegu ähvardab meie kultuuri: elu riigistamine, riigi vahelesegamine kõigesse, iga spontaanse ühiskondliku tunge absorbeerimine riigi poolt. Seega surutakse maha ajalooline spontaansus, mis lõpukorral kannab ja toidab inimsoo saatust. Tulemus — seltskond elab riigi jaoks, inimene — valitsusmasina jaoks. Ja kuna riik lõpukorral on ainult masin, mille olemasolu ripub tema eest hoolitsejate elujõust, siis selle järel, kui ta seltskonnal on üdi välja imenud, jääb ta ise ainult klõbisevaks luukereks ning sureb masina roostesurma, mis palju laiplikum kui elava organismi surm, — nii nagu oma ühiskonna eluüdi välja imedes suri välja muistne Rooma keiserriik, kuigi ta oli kõige eeskujulikum riigiparaat maailma ajaloos, — või otse selle pärast.

Kui sarnane hädaoht ähvardab vanu, tugevaid, konsolideerunud ühiskondi, — mis rääkida siis meist, noor-

test-nõrgukestest? Meie võime kiduneda enne, kui jalad alla saame.

*

Kriisid on jõuproovid. Mis elujõuetu, see variseb kokku, mis üle jääb, see saab karastatud.

Mis tulemus saab olema viimasel kriisil Eesti rahva kohta? Selles seisab kogu küsimus. Kas jätkub tal jõudu, et oma vana isetegevuse vaimu uuesti püsti ajada? Või jätab resigneerunult kõik — kroonu hoolde, — ühed olupoliitiliselt minnes kõige vähema vastupanu suunas, teised — jõuetult virisedes?

See küsimus näib tähtsam kõigist juriidilistest doktriinidest, mille ümber on viimasel ajal nii palju jutte kuulda. Jurisprudentid mängib viimase aja poliitiliste liikumiste juures üldse üsna vähest osa. Hitler pani toime oma revolutsiooni, jättes Weimari põhiseaduse peagu muutmata. Ja tema järelkäijad meil vaatasid enda põhiseadusele ka rohkem kui silmapilgu vajadusele, mis oma otstarbe peab kord täitma ja siis unustusse vajuma, nagu unustusse vajuvad ikka kõik valimiskampaania lendlehed.

Ei ole nii tähtis, kas üks või teine paragrahv täiesti doktriinipuhtalt paberile pannakse. Tuleb endale otsekohaselt tunnistada, et see, mis praegu sünnib, tähendab taganemist. Kuid on palju tähtsam, kuhu poole taganemine toimub: kas sinna, kuhu ülevõim surub, s. o. kuhu ülevõimule kasulik, või sinna, kus see taganejale kasulik, s. o. — parematele seisukohtadele.

Etatismi hädaohtu ees on kõige tähtsam — ühiskonna jõududele jälle eluvõimalusi kindlustada. Seks on eeskätt vaja — õiguslikku korda. Mulle näib see küsimus põhiseaduse paragrahvide rägastikus kõige tähtsamana, mis kõige muu üle peaks domineerima.

jaoks üliõpilased küllalt küpseks alles 4-ndal õppeaastal.

Palju on püütud seletada seda pedagoogilist paradoksi. Ühed arvasid, et meie õpilased pole võimelised matemaatikat õppima, teised jällegi, et meie õpetajad pole võimelised matemaatikat õpetama. Pessimistid kaldusid arvamusele, et mõlemad väited on paikapidavad, optimistid aga leidsid, et mõlemad pooled on süütud, süüdlast tuleb otsida õppekavades ja nende tihedas vahetamises; ja näib, et neil on selleks palju põhjusi.

Sõja lõpul, kooli organiseerimise ajal aeti läbi lihtsalt ilma kavata: igaüks õpetas, mida oskas ning viitsis, ja igaüks õppis, millest aju üle sai ning mida tahtis. Siis õpetati tükk aega vana vene (kopeeritud prantsuse) kava järele — kuni õpetajad leidsid, et vene vaim ja vene kava ei ole loodud meie rahva poegade ja tütarde jaoks. Tulemuseks oli, et kongressidel loodi aktiivsemate õpetajate eestvõttel „meie oludele vastav ning otsustabekohane“ kava. Kuid mõni aeg hiljem tõstsid järsku ülikooli professorid kõva häält ja tõendasid must valgel, et „vanal heal ajal“, kui õpiti veel päris ilma kavata, olnud matemaatikateaduskonda astujad matemaatiliste teadmiste poolest tumedad, „vastava“ kava järele ettevalmistatud koolilõpetajad aga päris pimedad. Nii tekkis ülikooli professorite kava kesk- ja algkoolide jaoks — temale hõisati hosianna ja koolides hakati arendama matemaatilisi „selgeltnägijaid“, kes pidid olema osavad mitte üksnes arvutamises, mõtlemises, põhjuseliste sidemete ja konkreetsete ning abstraktsete järelduste leidmises, vaid ka arvude „läbinägemises“. Varsti tõusis aga jälle kisa taevani — seekord hädaldasid õpilased ja õpetajad üksmeelselt koos ja lastevanemad aitasid neile kaasa. Selgus nimelt, et selle põhimõtete poolest tõesti sügava ja uurimismeetodi poolest areneva õpilase teadvusele kõige kohasema kava juures peitus käsitlemises „väike“ viga. Nimelt kava õige käsitlemisviis oleks nõudnud tagasihoidlikumalt arvestades 6 nädalatundi algebrat — määratud oli vaid 2, ja selle ajapuuduse leetseljaku peale jooksiski matemaatikaõpetamise laevuke järjekordselt kinni. Nii algas kaos — ühed õpetasid ilma kavata, teised professorite moodi, kolmandad vene kava järgi jne., kuni uue keskkooli reformiga ministeeriumi poolt maksuma pandi nn. ajutised kavad, kusjuures õnneks nende otstarbekohasuse kindlakstegemiseks anti paariaastane katsetamisaeg.

On tarvis tõsiselt tähelepanu juhtida teatavatele puudustele, nii pedagoogilistele kui ka meetoodilistele, mis sellesse kavasse on sisse jäänud, et need ei jääks püsima pikemaks ajaks, lõplikkudesse kavadesse ametlikult maksma.

Kõigepealt torkab silma, et käesolevas kavas on materjali jaotus ebaotstarbekohane. Keskkooli IV klass on tugevasti üle koormatud, mis an-

nab end eriti tunda seetõttu, et seal õpilased, olles oma kehaliste ja vaimsete omaduste arenemisejärgus, juba loomu poolest on hajameelsed ning suuremate pingutuste jaoks võimetud. Selle eest on aga II klassis materjali vähe ja sellegi seas on niisugust, mille suhtes tuleb vastu vaielda, nagu näiteks võrrandite sissetoomine nii varajasesse klassi. Kava näeb ette ülesannete lahendamist tähtede abil üldkujuliselt ja võrrandite koostamist. II klassi lapsed mõtleavad veel konkreetsetelt ega suuda abstraherida vastavaid arvutamise mõttekäike „üldkujulisteks“ ja võrrandite koostamine on neile samade ülesannete aritmeetilise lahendusviisi kõrval päris segane toiming. Nii varajane algebra sissetoomine mõjub aga aritmeetikatundmisele kahjustavalt, sest arvutamise põhiseadused: kommutatiivsus, assotsiatiivsus ja distributiivsus, mis praeguste kavade kohaselt on paigutatud II klassi, jäävad sinna nagu võõrkehadena, sest nad on seotud algebra kursuse algusega, mis juba iseendastki uue harjumata materjalina pakub küllaldast pingutamist 13-aastase õpilase mõistusele. Nende põhiseaduste tundmine on aga vastuvaidlematult nõutav aritmeetikas, sest neile põhinevad arvutamise hõlbustusvõtted, mida aritmeetikas nii tihti kasustatakse, ja seepärast arvutamise põhiseadustele peab olema antud vääriline koht aritmeetika kursuses ja nimelt I-ses klassis. Samuti peaks üle tooma arvu algteoreetika lahutamise küsimuse III-nda klassi kursusest I-sse klassi, sest kus leiab see küsimus nii akuutselt veel rakendamist kui mitte ühise nimetaja leidmisel, mida aga õpetatakse just I-ses klassis.

II klassi kavas seisab aritmeetika osas p. 3 all: „Hoiusumma ja intress ühenduses vastavate ülesannetega. Valuuta arvutused“. Selline punkt kavas on lubamatuseni pealiskaudne. On ju selge, et aritmeetikas on kõigi mõistete käsitlemine „ühenduses vastavate ülesannetega“ — pole võimalik õpetada aritmeetikat ilma „vastavate ülesanneteta“, küsimus seisab selles, milliseid tüüpe võimalikust viiest käsitleda. Mõne raamatu autor on käsitelnud kõigest kahte tüüpi, selle eest aga on teiselt poolt käsiteldud kõiki tüüpe, isegi lõppkapitali leidmist liitprotsentide abil. „Valuuta arvutuste“ käsitlemine on jällegi meelevaldne toiming, kohati arvutatakse näiteks: mitu franki saab osta 100 EKr. eest, teisel pool aga maadeldakse koguni kullapariteediga.

P. 4 nõuab võrdelise ja pöördvõrdelise olenevuse käsitlemist seoses liikumise- ja intressi arvutamise küsimusega. Sellega tahetakse tabada ühe lasuga kolme jänest, näib aga, et ei tabata ühtegi, sest õpetada õpilasele diagrammide tegemist või graafilist kujutamist, suuruste olenevust üldse, võrdelist ja pöördvõrdelist olenevust eriti ja rahakasu arvutamist ühekorruga on ülejõu käiv ülesanne, mis õpilase teadvuses loob neist kõigist vaid kaootilise kujutluse, millest ta esimesel võimalusel püüab vabaneda — loomuliku unustamise teel.

Kuid iga küsimus neist on küllalt tähtis, et iga ühte neist tuleb eraldi käsitleda ja tarbekorral alles hiljem nad ühte sulatada ühe üldisema eesmärgi saavutamiseks.

Selle klassi kavas ei tohi puududa võrdeline jagamine ja segu-sulamite ülesanded. Neid küsimusi tuleb meil iga päev ette, kuid kooli kavast on nad mingipärast hoopis välja jäetud. Keskkooli kavas ei leia meie kusagilt sellist esimese järgu küsimust nagu võrde mõiste ja selle omadused. Sellele peab aga ruumi jätkuma ja nimelt kolmanda klassi kursuses. Samuti oleks otstarbekohasem III-ndas klassis läbi võtta algebraliste murdude süstemaatiline kursus, seda enam, et parajasti just selles klassis võetakse läbi arvutamise abivalemid!

Nii vabaneb IV klass ülekoormatusest, sisaldades nüüd üldjooneliselt: 1) murdude kursuse korramise (vajalik ruutvõrrandite koostamisel), 2) võrrandsüsteeme; 3) juuravaldisi; 4) hulkliikmete teguriteks lahutamise ja 5) ruutvõrrandeid.

V klassi kavaga võiks nõustuda praegusel kujul eeldades, et „intress, laen, veksell, diskonto jne.“ on vaid nende II klassis käsitletud küsimuste kiire ülekorramine selleks, et siluda teed neile järgnevatel liitprotsentidele.

Geomeetria alal III klassi kava on täiesti vastuvõetav; IV klassist tuleb aga trigonomeetria alged üle viia V klassi, selle eest ei tohi aga IV-ndas klassis unustada tähtsamate korrapäraste hulknurkade külgede pikkuste väljendamist raadiuse funktsioonina. V klassi kavas ei tohi puududa tüvipüramiidid, eriti aga tüvikoonus, puutume ju iga päev eriti tihti kokku tüvikoonuseliste asjadega (panged, lillepotid, palgid) — neid aga kavast mingipärast üldse kõne alla ei võeta.

Hiljuti möödus vaikselt üleriiklik keskkoolide matemaatikaõpetajate kongress Tallinnas, millel ka korduvalt tähelepanu juhiti praeguste ajutiste kavade puudustele ja esitati koguni algupärane kavand nende puuduste parandamiseks. Loode-tavasti leidub seal päris kasulikke mõtteid, milliseid käesolevas artiklis pole puudutatud.

Tegelik õpetaja

Humanistlikust demokraatiast

Oma viimases, surma eel kirjutatud artiklis professor K. Konik ütles (vaata „Tänapäev“ nr. 9 1936): „Pealinnas ehitatakse ilusaid maju, kuid on tunne, et ei ole tarvilist hinge ehitajate ja majade üleskerkimise vahel. See mõiste, mis meid kandis riigi loomise ajal, nimelt idealism, on nüüd isegi muutunud naeruväärseks.“

Professor K. Koniku neist lausetest selgesti läbikostev mure rõhub mõtlejaid inimesi veel enam praegu, kus meie Rahvuskogu hakkab ehitama mitte enam ilusaid maju pealinna, vaid kogu riigi ja rahva saatust määravat põhiseadust. Kas leidub Rahvuskogul enam hinge, enam idealismi kui nüüdisaegseil majadeehitajail pealinnas?

Prof. A. Piip —
„Piibu kava“ autor

O. Lõvi —
Juhkentali rahvaesindaja
R. Tiituse karikatuurid

Kõik kõnelevad meil jälle võidu demokraatiast, — ka need, kes veel tänapäevalgi juhatavad meid otsima üllaid eeskujudid sõjakalt natsionalismilt, maailma käre-damailt rahurikkujailt, meelevaldseilt diktaatoreilt.

Ei piisa sellepärast enam demokraatia tunnustamisest üksi, ei ütle meile tänapäeval midagi ka üldise valimisõiguse omaksvõtmine. Me peame nüüd teadma, milline vaim kannab üht või teist „demokraati“.

Iseenesest ei ole kuigi raske praegusi poliitilisi süsteeme (jättes kõrvale sotsiaalse sisu) nende põhiolomuse järgi klassifitseerida. Õigupoolest neid ei olegi rohkem kui kaks: „Raudse kantsleri“ Bismarcki „demokraatia“ ja see demokraatia, mis sajandite jooksul kujunenud Suur-Britis, Skandinaavias ja Suurest Prantsuse Revolutsioonist saadik Prantsusmaal. Hoolimata kõigist välistest erinevustest Mussolini, Hitler, Stalin ja teised meelevaldsed valitsejad järgivad vaid Bismarcki eeskujule.

Igal konstitutsioonilisel süsteemil tuleb koordineerida kolme elemendi funktsioonid: riigi, rahva ja isiku. Selle põhiülesande lahendamisel lähevad nimetatud süsteemid diametraalselt vastupidiseid teid.

Bismarck, nagu ta ideoloogilised järglasedki võtavad oma lähtekohaks r a h v a, mille kujundajaks on keele- ja rassiühtlus ning rahvustunne. Siit võiks oodata loogilise järeldusena, et rahvas on ka riigi kujundajaks. Aga nii Bismarcki kui tema uueaegsete mõttekaaslaste kontseptsioonis seisab riik üle rahva, riik koguni annab rahvale tahtejõu, riik loob alles natsiooni, ja sellepärast ta ka rakendab rahva jõud oma teenistusse. „Kõik algab ja lõpeb riigiga, ja tema jaoks ei ole midagi inimlikku või vaimset, veel vähem võib olla vaimsusel mingit tähtsust väljaspool riiki,“ — see on fašismi ja natsionaalsotsialismi juhtmõte. Nende riik on totaal-riik: kõik riigis ja riigi läbi, ei mi-

dagi temata, väljaspool tema võimkonda või kogu ta vastu. Selline riik vajab autoritaarset juhtimist, ta organisatsiooniliseks kujuks võib olla üksnes diktatuur. Ja ta kandev mõte teostatakse tasalülitamise teel.

Ei ole erandit üksikisikulegi. Totaalriigi mõte ise määrab talle ette asendi: ka üksik tasalülitatakse. „Üksikisik pole midagi, rahvas on kõik; isiksusel omaette pole väärtust, kõik toimub kollektiivsuses ja kollektiivsuse kaudu“ — nii jutustab see omamoodi vaimne kollektivism. Üksik eraisikuna lakkab olemast, ta ei määra enam ennast ise, ta riigistatakse, muudetakse riigi-inimeseks, kollektiivsuse sihtide abinõuks. Riik haarab kogu inimese, ta ei luba vaimset sõltumatust ega meelsuse vabadust. Vaimse ja kultuurilise elu tasalülitamisega käib käsikäes teisitimõtlejate armu tagakiusamine. Tehakse lõpp igakuulisele arvustusele.

Aga vaimne tasalülitamine on võimalik üksnes siis, kui suudetakse suunata ja üles piisutada sügavamaid hingelisi jõude. Sellepärast kõigi autoritaarsete riikide juhid püüavad äratada noorpõlve hinges uinuvat heroismi vaimu, manada esile sõja visiooni, tekitada sõjasangari vaimustust. — Totaalriigid oma sisemise arengu loogika sunnil peavad muutuma agressiivseiks, sõjakaiks. Vastavalt sellele nende režiim on kasarmurežiim, nende maa — alatiselt piiramis seisukorras olev kindlus.

See on ju sügav, lootusetu pessimism, mis kannab neid, kes usuvad, et mass on ja jääb igavesti massiks, keda võib vaid kasarmurežiimi abil juhtida. Saksa mõtteteadlane Karl Christian Planck ennustas (1871. a.), et raudse kantsleri „riigiloomise ja -valitsemise viis toob kohutava järjekindlusega saksa rahvale õudse kokkuvarisemise.“ Nelikümmend seitse aastat hiljem see läks ka täide. —

Vastandiks etatistlikule kollektivismile on võltsimatu demokraatia. Ka tema käsitleb riigi, rahva ja isiku põhilisi mõisteid. Aga ta annab neile teise sisu, teise mõtte, teistsuguse funktsionaalse korra.

Demokraatiale on rahvas ajaloolise ja vaimse arengu and. Tema näeb rahva kujunemist möödunud aegade, oleviku ja tuleviku põlvete kõigi rahvaliikmete ühissaatuses ja riigiõiguslikus kokku kuuluvuses, kuid nii, et riigi raamides pulbitseks tõkestamatult rahva elu kõigi ta murede ja rõõmudega, tungide ja püüetega, kõigi jõudude ja võitlustega. See inimlik ja inimeslik, vereüllane ja vaimne rahva mõiste hõlmab ka riigi. Riiki ei tõsteta üliinimlikuks olemuseks, mis „massist“ teeks alles rahvuse. Riik on vaid rahva poliitiline õiguskord. Riigis määrab rahvas ise oma poliitilise saatuse. Kogu riiklikku korda kannab rahva enesevalitsemise mõte. Riik on rahva päralt.

Üksik rahvaliige, inimene, isik on rahva substraat, alus. Tema koostööle rajatakse demokraatlik riik, ja kodaniku aktiivõigus — see rikkaliku

Kuusalu linnuse kivivalli puust alusehitus raba pinnal

sisuga õigus — annab isikule tugeva asendi riigis. Inimsuse nimel, enne kõike aga ka selleks, et viia kõiki isiku mõeldavaid võimeid ja jõude õitsele, millest oleneb kogu rahva õitseng, kindlustab demokraatlik riik isikule vabadused ja tegutsemisõiguse. Rahvariik ja isikuõigused, demokraatia ja liberalism — need on rahva jõukülluse asendamatud eeldused.

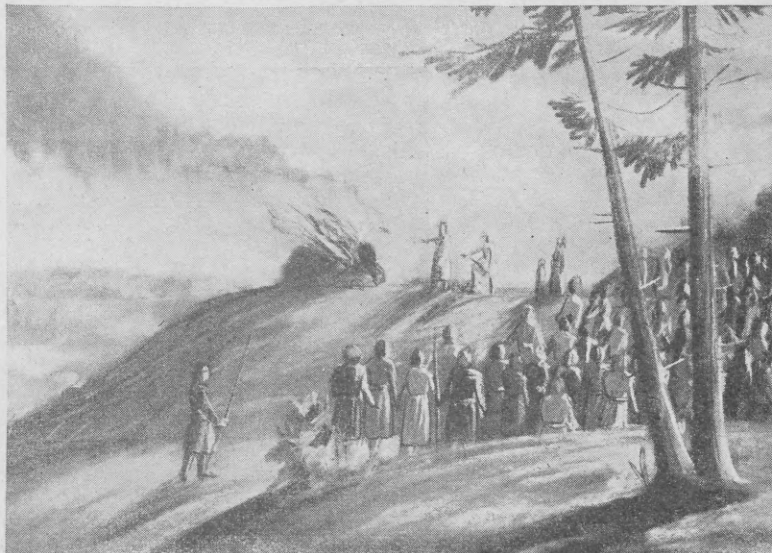
Kuid võltsimatu demokraatia ei ole ainult õigusnormide süsteem, ka mitte üksnes riigikord ja poliitiline distsipliin. Ta on palju enam. Ta on mõtlemis- ja aistinguviis, meie elu vaimne element, hingeline käitlemine. Selline demokraatia pole mõeldav demokratismita: me peame mitte ainult olema, vaid end ka tundma ühesuguse saatuse jagajatena. Ma tahan teisele, oma rahva kaasliikmele, samasuguseid õigusi kui enesele, sest ma austan teist samuti nagu pean lugu enesestki: ma saan elada ainult vabade ja üheõiguslike keskel. Demokraatia tugeneb isiku väärtuse tunnustamisele, teda kannab usk inimesse, usk inimese olemusse, ta piirita arenemisvõimesse.

Seega demokraatia astub humanismi suurde vaimsesse valdkonda.

Muinasnäitus

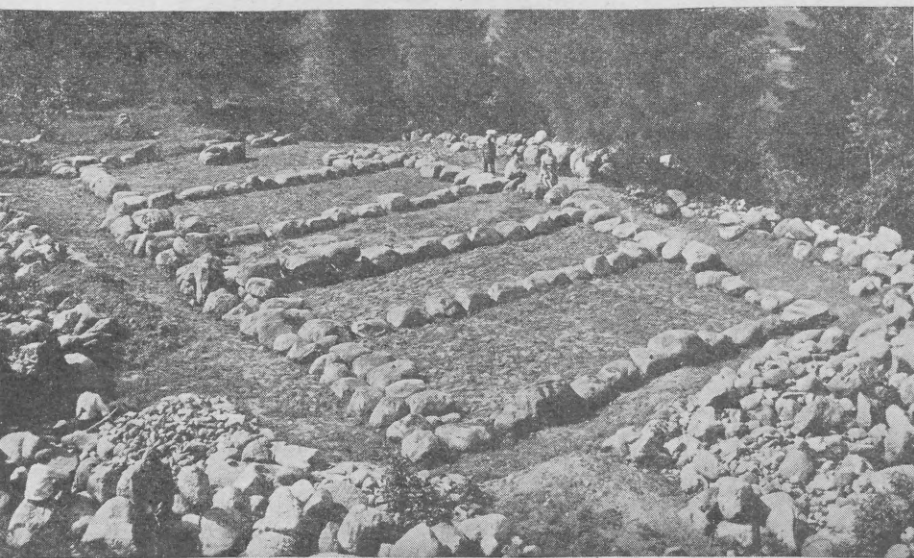
Eestlaste ajalooline aeg algab võrreldes teiste rahvustega väga hilja — alles a. 1200 ümber. Meil puudub või on väga vähe kirjalikke andmeid ajast, mil olime veel vabad, oma esimese iseseisvuse ajast. Seda kirjalikkude andmete puudust saame asendada ainult hoolsa aineliste kultuurjäänuste uurimisega, mis ühel või teisel teel on meieni säilinud. Seda uurimistööd teeb muinasteadus (arheoloogia), mis kuulub nende teadusharude hulka, mille edusammud on praeguse omariikluse ajal väga suured olnud.

Erilist hoogu ja püsivust on muinasmälestuste uurimisse tulnud just viimastel aastatel, mil seltskond ja riigivõim on hakanud näitama suuremat huvi selle meie kultuurihoone ehitamisel nii vajaliku teaduse vastu. Selle tõttu oli võimalik möödunud aastal ette võtta esimene suurem linnamägede lahtikaevamine Irul, Kuusalus ja Peedul, mis lahendas mõnegi väga huvitava küsimuse ja võimaldas eredat valgust heita nii kaugete aastate taha.

Surnu põletamine muistsel ajal

Jaagupi kivilalme Tartumaal

Meie vanades kalmetes, linnamägedes, asulakohtades jne. peitub meie vana ajalugu. Need on nagu Pompeij, vanade kreeka või idamaade maailmakuulsate asulate, haudade ja linnade väljakaevamised, milledele meilgi vastu on seada üle maailma kuulus, kuni 10 000 a. vanune inim-asula Kundas, mis on kogu Põhja-Euroopas kõige vanem teadaolev inimeste eluase.

Hiljuti korraldati Tallinnas ja Tartus näitus muinasteaduse töö-tulemustest, mis väga suurt huvi pakkus laiadele hulkadele ja võhikulegi tubli ülevaate andis muistsete esivanemate kultuuritasemest.

E. R.

Humanismi ajalugu kuulutab meile vaimu võitu, vaimu ülivõimu. Ta on inimliku vabaduse ja väarikuse ajalugu. Humanismi tähe all on rahvad sangarlikus võitluses saavutanud oma vabaduse: hollandlased võitluses hispaanlaste vastu, Ameerika asunikud — Inglismaa vastu, kreeklased ja teised Balkani rahvad — Türgi vastu. Humanismi tähe all on natsioonid võitnud kätte oma rahvusliku ühtluse ja sõltumatuse. Selle tähe all hävitati sajandeid kestnud orjus. Moodsa õigusliku riigi õiguskorra ülilmaks põhimõtteks sai norm, et ei või olla avalikõiguslikke eesõigusi ja paheõigusi, mis olenevad sündimisest, usust, soost, seisusest või rahvusest. Demokraatia kuulutas kõik kodanikud seaduse ees ühetaolisteks.

Inimene on vaba, kuigi ta oleks sündinud ahelates. Praktiline mõistus ja otsustamisvõime, mis talle omased, võimaldavad tal tunnetada head ja

kurja, õigust ja ülekohtu, temas elab täiuslikkuse aime, tung täiuslikkusele; sellele tuleb juurde võime korraldada mitte ainult omaenese elu, vaid ka inimliku kooselu korda, praktilise mõistuse nõude kohast korda. See aga nõuab isiksuse tunnustamist, isikuväärtuse austamist. Riigi sihiks on — kui mitte ainuüksi, siis küll enne kõike — „inimese õigus“ (Kant).

See ongi see idealism, millest kõneles kadunud prof. Konik. See idealism tunnustab, et pole vabaduseta mingit korda, mis väärt kandma seda nime, nagu pole tõelist vabadustki ilma korrata. Oleviku suureks ülesandeks on seega mitte lihtsalt mingi kindla korra, kõige vähem küll kasarmu-korra loomine, vaid seesuguse uue elukorralduse rajamine, mis kasvataks rahva poliitilist isetegevust.

Vox humana

Kiviõli dir. Keltzer, Soome president Svinhufvud ja riigivanem Päts Kiviõli rahvamaja ees

Linn Eesti kullasoonel

S ala küla vesistel karjamaadel, kus vabariigi algpäevil — aastat kaheksateist tagasi — kasvas ainult pajupõõsaid, lepavõsa ja jändrikke kuuski ning kaski, on nüüd eesti moodsam ja esinduslikum tööstuskeskus, a.-s. Kiviõli kaevandused ning õlivabrikud. Tallinn-Narva rongid sõitsid siis seal, kus nad nüüd iga kahe-kolme kilomeetri järel peatuvad Viru Manchesteri vabrikute jaamades, peatumatult läbi soise maa ja ei võinud keegi aimata selle nukra ning mahajäetud Alutaguse metsanurga kasvamist Eesti kõige suuremaks

tööstuskeskuseks, pealegi veel nii suure hooga ja otse ameerikaliku kiirusega.

Agaga ometi on see teostunud. Vabrikud on üles kasvanud nagu linnad naftaallikate või kullasoonete ääres niisuguses tempos, mida ollakse harjunud ainult kusagil „piiramata võimaluste maal“ ette kujutama. Õieti ainult kümne aastaga on kasvanud see Kiviõli, kus praegu elab umbes 5000 inimest, kui Küttejõu ja Püssi kaasa arvata, aga kuni 8000 ainult tööstusest elavat inimest!

Kiviõli aktsiaselts asutati 1922. a., kui olid tehtud esimesed katsed põlevkiviga. Samal aastal ehitati valmis juba suurem proovivabrik, millega katseid senisest suuremal määral jätkati kuni a. 1927, mil saadud rahuldavate tulemuste põhjal ehitati esimene suur ja praegu käigusolev põlevkivivabrik. Nii on Kiviõlil seega õieti kaks juubelit.

Kui alati tööd 15 a. tagasi, siis oli Kiviõlil töölisi 150. Umbusk põlevkivitööstuse tasuvusse ning tulevikku oli väga suur ja seda suurendas järgnev majandusliku surutise aeg veelgi. Mõned kaevandused (Sillamäe, Vanamõisa) jäid koguni seisma ja Kiviõli suured õlitagavarad ootasid tsisternides paremaid aegu. Kuid nüüd on olukord paranenud ning põlevkivisaaduste turg väga soodus. Hiljuti pandi Kiviõlis käima uus ajakohane vabrik, mille läbilaskevõime on palju suurem vana vabriku omast. Juba praegu kavatses aga ettevõtte kolmanda, veel suurema ja viimistelduma vabriku ehitust, samuti on rajamisel uusi kaevandusi, et saada nende vabrikute jaoks küllaldasel määral toormaterjali, põlevkivi.

Üldiselt kuulub Eesti õlitagavarade poolest rikkamate maade hulka terve maailmas, nii et kogu maailma teadaolevatest õlivaradest on umbes $\frac{1}{5}$ eesti valduses. See kuulub kahtlemata meie rahva kõige suuremate rikkuste hulka. — Praegu annavad kõik Eesti kaevandused aastas kokku üle miljoni tonni põlevkivi, millest õlisid saadakse üle 120.000 tn. Selle õlitoodangu hulgaga on Eesti eespool seesugustest maadest, nagu Poola, Saksa, Itaalia, Tšehhoslovakkia jt. Viru Manchester on nii siis tööstusrajoon, mis omab maailmamajanduses suure kaalu ja tähtsuse, olles seda enam impo-

Foto Roone. Vaade Kiviõlile. Paremal tuhamägi, keskel vene kiriku kellade lava ja uus rahvamaja. Vasakul tööliste elamud

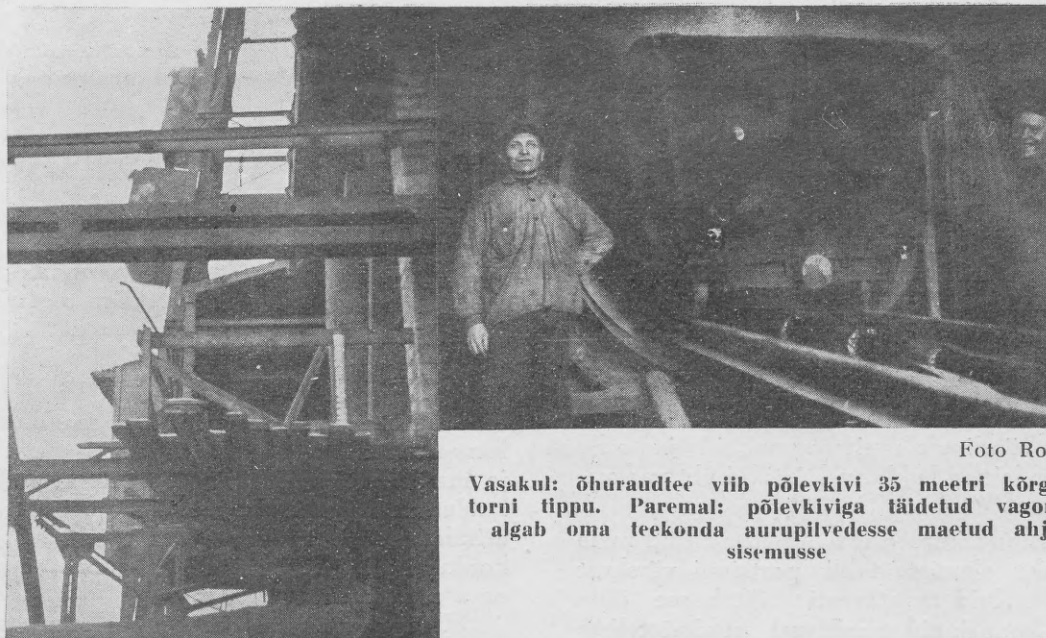

Foto Roone

Vasakul: õhuraudtee viib põlevkivi 35 meetri kõrguse torni tippu. Paremal: põlevkiviga täidetud vagonett algab oma teekonda aurupilvedesse maetud ahju sisemusse

santne, et ta kuulub pindalalt ja rahvaarvult nii väike- sele riigile, nagu on Eesti.

Suurema osa oma põlevkivi hangib Kiviõli praegu allmaa kaevandustest, kuna sügavamalt kui 5—6 meetrit kivi kaevata on otstarbekohasem juba maa all. See on hoopis iselaadi ja uudne ettevõtte eesti oludes, mille ümber meil viimasel ajal eriti palju sõnavõtte on olnud mitmesugustel põhjustel. Allmaakaevandused asuvad harilikult kuni 10 m. sügavusel, kus töölised töötavad väikeste karbiitlampide valgusel. Kiviseinad purustatakse harilikult lõhkeainega, mille tulemusena saadud suuri lahtisi lahmakaid töölised siis paest puhastavad ja vagonettidesse sorteerivad. Seni on Kiviõli allmaakaevandustes niiviisi umbes üks ruutkilomeeter maa-alust puhastustööd tehtud, kus käike on kokku umbes 7 km. pikkuselt. Lahtine paas laotakse jälle üles virnadesse, mille peale langeb ülemine pinnakord, kaeviku lagi. Liigvee ärajuhtimiseks, mida teostavad suurejõulised pumbad, on ehitatud kuni 10 meetri sügavused kanalid peateede alla. Suviti ja talviti (kui- vad ajad) pumbatakse vett ära keskmiselt 10.000 ltr. minutis, kevadeti ja sügiseti 3—4 korda enam. Ohu- vahetus toimub kaevandustes õhukorstnate (nn. šurfide) kaudu, mida leidub keskmiselt saja meetri peale üks. Täis ja tühje vagonette veavad maa all hobused kuni töstemehhanismini, mis siis vagonetid mööda libamisi ehitatud roobasteed maapinnale veab.

Niiskus, külm, surmavaikus ja pilkane pimedus va- litseb maa all. Kilomeetrite pikkustest peateedest (nn. „stollid“, mida nimetatakse ka „generalnaja liinija’teks“) hargnevad paljud kõrvalteed ja käigukesed („strekid“), millede otsas töötavad kaevurid. Ilma saatjata ei oska võõras maa all kuhugi minna ja eksib käikude labü- rinti, kus siin ja seal näha jaaniussikestena liikumas kaevureid oma laternatega. Seda romantilist vaate- pilti pakuvad eriti pikad, nõõrsirged peateed kaugustes vilkuvate tulede ning kajava töökömaga, millele lisan- dub teadmine, et üleval pea kohal, 6—8 m. kõrgusel paistab päikesevalgus, kus talumees rahulikult põldu künnab.

Minnes läbi purustajate ja sorteerijate, jõuab kivi lõpuks õlivabrikutesse, kus algab oma teed läbi ah- jude, milledes kuumus tõuseb kuni 1500 kraadini. Kõik see toimub mehaaniliselt, erilised tõste- ja tõukesea- dised toovad vagoneti ahju suu ette ja lükkavad lõõmavasse ahju, kus see siis läbi mitmesuguse

kuumusega ahjuosade käib, kus aurudena eralduvad toorõlid, mis juhitakse jahutusruumi ning seal jahutus- ja ekstraheerimisseadistega eraldatakse soovitavateks õlideks. Ahju teisest otsast ühes vagonetiga väljatul- nud tuhk rändab aga õhuraudteed mööda oma viimsele puhkepaigale — tuhamäele.

Nii kestab töö Kiviõlis päevast päeva ja aastast aastasse. Praegu on vabrikus ja kaevandustes töölisi umbes 1300, ametnikke 110; koos perekondadega ja teiste vabakutseliste ning ametnikkudega, kes vabriku- alevis elavad, ulatub elanikkude arv 5000-ni, kuid tõuseb aasta-paari pärast kindlasti seitsmele tuhandele. Varsti on Kiviõli aleviku elanikkude arv seega maakonnalinna Rakverega ühesuurune, ja praegu tuksub elu seal palju hoogsamalt kui paljudes meie väike-linnades. Alevi väljaehitamisel on vabrikuvalitsuse ja Erra vallavalit- suse hoolitsusel, kelle maa-alasse Kiviõli kuulub, kuna

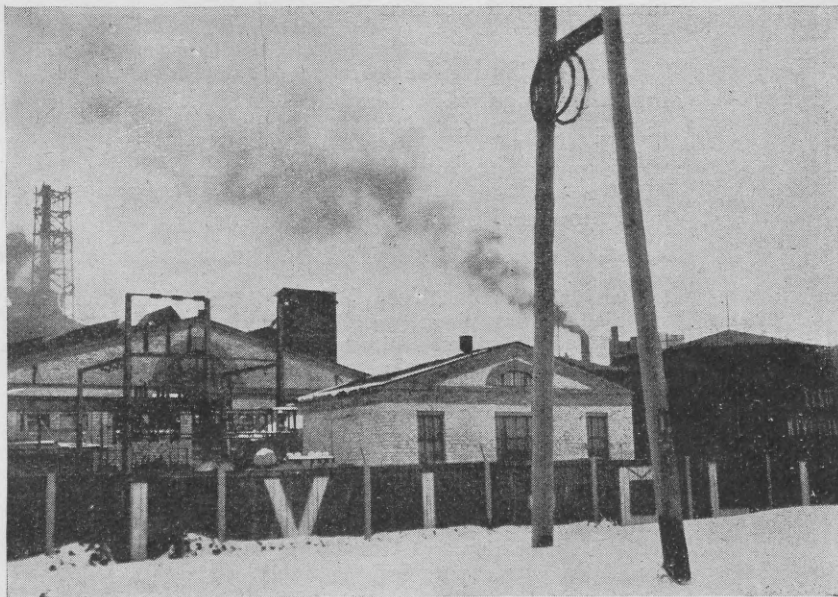

Foto Roone

Vabriku peahooned ja õlitsisternid

Vaikimine on kuld ja kuld on rikkus

Meie majanduslikust suunast ning selle mõjutajaist

Rahvuskogu kokkutulekuga on avalikkuse tähelepanu pöördunud poliitiliste küsimuste, esirinnas muidugi põhiseaduse eelnõu arutuskäigu jälgimisele, kuna majanduslikud probleemid seetõttu on jäänud varju. Seda muidugi ajutiselt, sest majanduselus on praegu ülemaailmlikus ulatuses sündimas uusi murranguid ja selle läbi tekitatud lained hakkavad meidki uhtuma varem või hiljem.

Rahvuskogu esimesed istungipäevad töid meie tagasihoidlikku olemisse tubli portsjoni värskust ja elevustki. Kuid arvatavasti haihtub see jälle varsti, kui komisjonid siirduvad põhimõtteliste seisukohtade deklareerimiselt üksikute paragrahvide analüüsimise labürinti, seega meeoleolu avaldamise areenilt vaiksesse ning tagasihoidlikku akadeemilisse õhkkonda.

Üheski varem rahvaesinduses pole olnud niivõrd tugevasti ning nõnda kompaktselt esindatud majanduselu tegelasi kui praeguses rahvuskogu teises kajas. Ja seepärast oli huvitav oodata, mis on neil härradel ütelda ka põhiseaduse eelnõu kohta nii üldjoontes kui põhimõtteliselt. Peale kõige andis selleks ootuseks põhjust asjaolu, et põhiseaduse eelnõus ei ole eraalgatuse mõiste ja selle printsiip leidnud niisugust käsitlust, mis tulevikus tõmbaks kindlamad piirid valitsusvõimu vahelesegamise erikaalu suurenemisele eramajanduslikes vahekordades kas või puht sisemise korras-tuse alal.

Ent majanduslike kodade esindajad ja teised majanduseluga väga tihedalt seotud kõrge koja liikmed on jätnud seni oma seisukohad põhiseaduse eelnõu kohta ütleмата. Nad on targalt vaikinud ja võtnud oma usutunnistuse aluseks justkui Poloniuse õpetussõnad „Hamletist“:

tal veel alevi omavalitsust ei ole, püütud eriti viimasel ajal kindlat plaani taotella. Rajatakse sirged asfalttänavad, nõutakse ehitismääruste täitmist, on ehitatud moodne rahvamaja, mida peetakse Eesti maa-rahvamajade hulgas kõige paremaks, uus haigla, spordiväljakud, koolid, kirikud jne. Samuti on suur vabrikualev ümbruskonna talumeeste saadustele heaks turuks, mille kaudu vabrik majanduslikult virgutavat mõju avaldab kaugele üle alevipiiride.

Kiviõli kontsessiooni maa-ala on suur 24.000 hektari, ulatudes katkendlikult Sondast kuni Jõhvini, ja sellest on seni ainult väike osa kasutusel. Oma tootena saadab ta turule põlevkiviõli, mida kasutatakse kütteõliks, põlevkivikreosooti — immutuseks, karbolestoleumi ja kresolaati puuehituste pinnakatteks, estoleumi — viljapuude kahjurite tõrjumiseks, estolmiiti — täna-

Sa ära kanna keelel oma mõtteid,
teoks ühtki uisa mõtet ära tee!
Ja pihku tuimestades ära kätle
vasthautud verisulis seltsimehi.

Muidugi käib see risti vastu kogu muu ristirahva usutunnistusele, et minge maailma ja kuulutage kõigile oma töökspidamisi! Aga ärimees ja majandustegelane ei võigi oma usutunnistust kuulutada väga laialt, sest siis annab ta ära oma ärisaladused, mis kasuks tarvitajale ja teretulnud konkurendile, kuid täiesti kahjulik endale ning oma ettevõttele.

Et aga maailmas juba selle loomisest saadik on hoolitsetud püsivast tasakaalust, siis tegid sõnavõttudes selle tasa jälle teised. Ja majanduseluga otseselt vähem seotud rahvuskoja liikmeskond oli üpris sõnarohke. Demokraatia, parlamentarismi ja võimude tasakaalu teooriad toodi välja kõige uuemate uurimuste valgustusel. See vabamõtteliste „literaatide“ seisus nii ülemast kui alamast kojast on kaitsnud oma põhimõttelisi platvorme küll sõna ja sulega, küll rahva hingeelu, eestlaste individualismi ning muid atribuute appi kutsudes, ent majandusringkondade esindajaid see ei pannud kõnelema, vaid nad jäid vaikseks ja ootavasse seisukorda nagu Emajõe kalad kevadisel suurvee ajal.

Ja miks avalikult üldse välja tulla oma põhilausetega, kui juba enam kui kolme sajandi eest on kirjutatud targa Shakespeare'i poolt, et kõrv ava kõigile, nõu võta igalt, ent oma otsus säästa! Ning elutarkus ja konkurentsi klausel õpetab veel omakorda: vaikimine on kuld ja rääkimine hõbe ning „ei saa mitte vaiki olla“ on määratud juba igavesest ajast saadik „literaatide“ ning teiste vagade kannatajate ja maailmaparandajate eesõiguseks.

vate katmiseks, katusepapelakki ja tõrva, pukside määrdeõlisid, mootoriõlisid, mitmesuguseid bensiine ja bituumeneid. Peamiseks turuks on välismaa, eeskätt Saksamaa, Soome, Läti, Tšehhoslovakkia, Rootsi, Bulgaaria jt. — Kogu ettevõtet peetakse üldiselt meie esindusvabrikuks, mida välismaa kõrgetele külalistele meie tööstuse omapärase suursaavutusena näidatakse.

Võõrale rändurile pakub selle tööstusega tutvumine ka ainult välispidiseltki väga suurt huvi. Juba 10 km. kaugusel on tunda raskekeemia tööstusele omast erilist teravat lõhna, ning kaugele üle ümbruskonna madalate metsade ulatub kuni 100 m. kõrgune Kiviõli tuhamägi, mille tipust praegu juba paistavad Rakvere ja Kunda ning väga selge ilmaga isegi Narva tornid.

E. R.

Seega on saavutatud seski suhtes igavene tasa-kaal, millest peame tundma sisemist rõõmu ja välist heameelt mitte üksnes nüüd, vaid ikka ja igavesti!

Majanduselu areneb endiselt tõusu suunas, hinnad kõvenevad, ehitustegevus on hoogne, kuid selle kõige juures läheb elamine kindlapalgalisel intelligentsil juba küllalt keerukaks. Sissetulekuist ei jätku enam hädavajaliste kulude katteks ning kellel kogutud väike hoisusumma, see peab selle juba muutma jooksvaks arveks ja sealt võtma lisa.

Alates 1932. aastast on meil väljaveohinnad tõusnud 43,8%, sisseveo hinnad 29,3%. Loomulikult on see ühes üüride tõusuga mõjutanud elukalliduse kerkimist, kuid palgad pole sellele jõudnud veel kaugeltki järele.

Möödunud aastal oli väljaveetava või, peekoni, loomaliha, lambaliha, munade ja kartulite hinnatõus välisturgudel keskmiselt 5,2%, kuid sisemaa tarvitaja pidi neist aineist maksma tunduvalt rohkem, sest kindlustatud riiklik hinnatase oli kõrgem kui hind välisturgudel. Sellest järgneb, et meie maksame võile ja muilegi toiduaineile juurde, et tootjale kindlustada kõrgemat hinda.

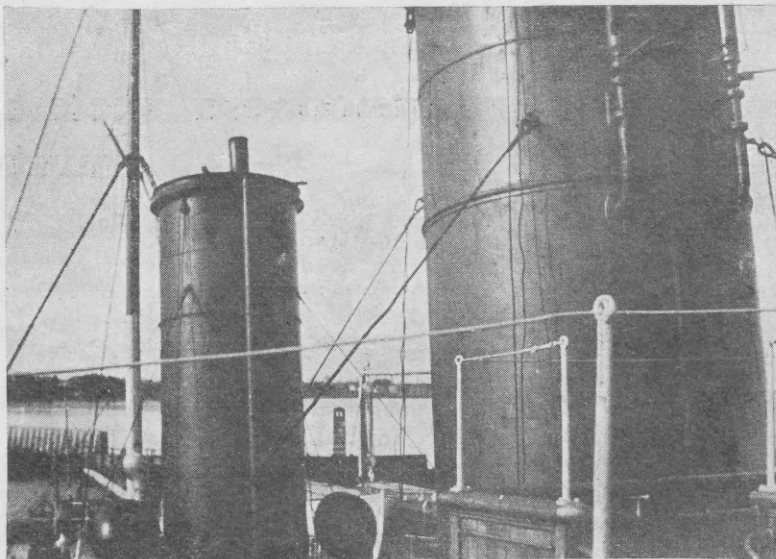
Ja nüüd seisabki küsimus selles, kuidas saavutada olukorda, mille tagajärjel oleks võimalik parandada palku ning tõsta elatustaset. Kuid sellele teevad takistust ühelt poolt säärased investeeringid, mis nõuavad küll raha ja kapitali, kuid ei anna otseselt vastseid tulusid, ja teisalt — sõjaväe büdžet nõuab suuremaid summasid. Selle täitmine takistab teatava määrani riigiametnike palkade tõstmist, mis omakorda ei lase tõsta ka teiste palgaliste sissetulekut.

Agaga troostiks, kuigi see kedagi tõeliselt ei lohuta, võib siiski ütelda, et samad vaevad ja hädad on ka paljudel teistel maadel. Alles hiljuti vaieldi Rootsis väga põhjalikult selle üle, kuidas tõkestada elukalliduse tõusu, kuid päris selgusele pole mainitud küsimuses siiski sealgi jõutud.

Üks asi on muidugi selge: ettevõtjad võivad praegu päris rahul olla. Pankrottide juhtumid on peagu kadunud, protestitud vekslite arv minimaalne, dividendid rahuldavad ja palju sotsiaalseadusi esialgu jäänud paberile järele ootama. On kurdetud küll töökäte puuduse üle, aga kui pole palkadega oldud kitsi, siis ei ole puudust ka töolistest, nagu see küllalt ilmekalt selgus kiviõli-tööstuses.

Pankade hoisusummad tõusid möödunud aasta jooksul 76,1 miljonilt 96,2 miljonile kroonile, laenu 94,0 miljonilt 111,6 miljonile kroonile ning kassatagavarad 13,2 miljonilt 15,4 miljonile kroonile, raharingvool suurenes 39,9 miljonilt 44,4 miljonile kroonile, väliskaubanduse läbikäik 149 miljonilt 170 miljonile kroonile — seega igal alal edu küllaldasel määral.

Kui meie majanduspoliitika kriisiaegseks loo-

Suur Tõlli hiiglaslikud korstnad

sungiks oli: võimaldada kõigile tööd ja teenistust, mis seni ka kehalisel alal töötajate suhtes on realiseeritud, siis ootavad nüüd vaimsel alal teotsejad, et järg peaks jõudma ka nendeni, sest muidu ei ole enam tasakaalu. Ning spordimehedki ütlevad, et ainult toore jõuga ei saa püsivalt vastaseid võita.

Seni vaikinud kodade esindajale ja praktilistele majandusmeestele tahaksime aga veel kord meelde tuletada, et uue põhiseaduse eelnõu järele on eraomandi kõrval ka töö võetud riigi kaitse alla üldhuvide seisukohalt ning seepärast peaksid nemadki nüüd ütleva oma kaaluva sõna selle kohta, missugust riiklikku korrastust tahaksid nad näha edaspidi. Kui meie midagi sarnast neist ei kuule, siis peab arvama, et nad tüürivad vaikselt ja omaette koos töötades monopolisüsteemi aluste laiendamise poole.

Agaga ajalugu Tallinna omavalitsuse eestlaste kätte võitmise aktsioonis on näidanud, et nn. „sumadaniimeestel“ polnud küll rikkalikult maa-pealset varandust, ent nende vaim ja südidus ning pealehakkavus lõi siiski ümber toleaegete Balti sakslaste kaitsemüürid. Seepärast lubatagu arvata, et kui edaspidi seisukohti avaldavad peamiselt vaid „literaadid“, varandusega kindlustatud „lordid“ aga vaikivad saavutatud loorberitel — siis läheb neist elu lõpuks mööda ja väike ning vaene eesti rahvas, nagu seda jälle maksude tähtpäeval armastatakse alla kriipsutada, kaotab palju oma ühtlusest ning üksmeelest, mis pole aga kaugeltki eesti rahva uuestisünni eesmärgiks.

Ja kui nüüd majanduslikus tasakaalus peaks tulema teatavaid kõikumisi, siis kirjutame selle kõik nende arvele, kes on kutsutud seda tasakaalu hoidma mitte üksnes isiklikes, vaid samuti riigi kaitse alla võetud varanduse huvides.

Traditsioonest, keelest, meelsusest ja nimede muutmisest

Tõld logiseb poris, maa lage ja sünk,
Ümber tuulte tuhisev talgus.
Mul südames kaebab ja heliseb viis:
„Päike, suur süüdistav valgus!“

Heinr. Heine

Kuulus prantsuse revolutsioonitegelane Georges-Jacques Danton olevat enne, kui ta 1794. a. vangistati ja tapalavale saadeti, öelnud sõpradele, kes talle soovitanud Robespierre'i eest põgeneda: „Isamaad ei ole võimalik saapataldadel kaasas kanda.“ Ta ei põgenenud. Suri oma veenete eest tapalaval. Selle vastandina ironiseerib Heinrich Heine, kes pagulasena Pariisist kord kodumaad külastas, oma geniaalses satiirilises poemis „Saksamaa“, — kust ka moto on võetud, — „... nüüd enam ei salga seda, et kaasas kanda isamaad võib kergesti jalgadega. Pool Bückeburgi riigikest mul kleepus saapatalda“ jne.

Kuigi Heine oma poemis kõneleb nagu tookordse Saksamaa poriseist teedest, tuleb seda siiski võtta allegooriliselt ja teede asemel mõista Saksamaa poliitilisi olusid, mida ta geniaalselt piitsutab kogu poemi ulatuses.

Nagu Danton, nii armastas ka Heine sügavalt oma isa- ehk sünnimaad. Kuid kumbki avaldas seda armastust erinevalt, oma iseloomu ja temperamendi kohaselt. Üks tormas armastuse nimel tegelikku võitlusse, ründas, mis suutis, puudusi, et luua paremat isamaad; teine tegi seda sulega.

Meil on minevikus olnud palju selliseid isamaalasi, patriote, kes uskusid, et nad isamaad ka saapataldadel võivad kaasas kanda. Neid saab ka tulevikus olema, kui mitte kõnelda olevikust. Ja kui need jõuavad kord mõnda „Hannoveri“, siis pühivad nad seal, nagu tegi Heine allegooriliselt, oma saapad „isamaast“ puhtaks. Neid ei huvita siis enam ei tolle isamaa minevik, olevik ega ka tulevik. Ja erakordseis oludes sigineb selliseid patriote rohkem kui küllalt.

Nagu kõik teame, omavad Inglismaa, Hiina ja Jaapan rea selliseid kõige suuremal määral ja kõige pühalikumalt austatavaid rahvuslikke kombeid või traditsioone, mis meile tunduvad otse naeruväärsetena ja koomilistena. Neid kombeid pole seal vähendanud ka sõjad ja revolutsioonid. Ehk kuigi mõni komme on kadunud, siis on teine, ajakohasem asemele loodud.

Ja Suur-Britannia ja Hiina on rahvaarvult suurimad riigid meie maakeral: ühel 500 miljonit, teisel üle 400 miljoni elaniku. Ka Jaapan pole väike, vist on tal 70—80 miljonit elanikku. Hiina süstib enesele juba paar aastakümnet euroopa

kultuuri. Jaapan tegi sellega algust ligi sajandi eest. Kuid üks kui teine teeb sellejuures kindlat vahet oma kultuuri ja traditsioonide ning omandatava euroopa kultuuri ja tsivilisatsiooni vahel.

Kui mitte mujal, siis vähemalt omas kodus, oma intiimsemas ümbruses jäävad ka kõige rohkem euroopastunud hiinlased ja jaapanlased selleks, mis nad olid juba sajandite eest.

Äsja oli Suur-Britannia, osalt kogu tsiviliseeritud maailm niivõrd uudishimu ärevuses, et unustati sõjad ja poliitika. See oli siis, kui Londoni kuningakojas pidi üks traditsioonimurduma või hävima. Britile mitte sümptatiseerivad isikud meil ja mujal hõõrusid käsi ja kahjurõõmutsesid, öeldes: „Näe, polegi nood kuulsad inglise traditsioonid kuigi kindlad, kui üks tundmatu ja üle „naisea“ vana Ameerika seelik paneb kuninga krooni ja trooni kõikuma.“

Oli kisa, kära ja ärevust. Ja kõikjal vist palju rohkem kui Londonis eneses. Eemalt nähti vaid seelikut, aga mitte sellesse peidetud poliitilist kavatsust: vallutada tahtejõuetute isikute kaudu „moodsale fühneri-poliitikale“ see saareriik, mis omal ajal isegi geniaalsele Napoleonile jäi vaid unistuseks.

Ent võitis traditsioon. Ja seda pealegi maal, kus valitseb kõige laialdasem ja eeskujulik demokraatlik liberalism. Neil inglastel oli ja on vist midagi sellist olemas, millele nad ohverdasid isegi oma värske ja väga populaarse kuninga.

Tekitab küsimus: kas ei ole Inglise, Hiina ja Jaapani riikide ja rahvuste suuruse arengus ning selle püsivuses üheks võimsamaks teguriks traditsioonide psühholoogia? Näib nii.

Meie eestlased püüame oma riikliku iseseisvuse päevil kõigil kultuuri ja tsivilisatsiooni aladel otsekui mingil amokijooksul „jõuda Euroopasse“, temast isegi kaugemale. Mis Euroopa riigid on omandanud sajandite vältel ja läbi kindla valikufiltri, seda tahame saavutada meie aasta paarikümne jooksul, küsimata sellest, kuidas see meile „istub“.

Teataval määral on meid küll sellise paratamatuse ette seadnud meie möödunud ajalugu siin tuulte ja tormide maal. Kuid paratamatusel on ikkagi oma piirid. Mis joogiks „jumalatele“, ei see sobi surelikele.

Tuleks nüüd kord kogu meie rabelemise ja kõhklemise järele ringi vaadata ning küsida: mis on meie kui rahvuse iseloomustavad tunnused või traditsioonid?

Jah, mis? Peamiselt küll keel, mis rahvast nii kõnes kui kirjas teistest tõhusalt eraldab, talle kui

rahvusele omapära annab. See on, mida me ei saa unustada, kuna kõike muud püüame laenata võõrsilt. Neid laene teeme järjest ja sellise kiirusega, et kasutame neid kohe „toorelt“, ilma oma vaimsest sulatisahjust läbi laskmata.

Meil pole ju selleks aega. Peame, maksku mis maksab, vabanema kõigest sellest, mis meis „matslikku“ oli või on. Ehitame losse, arendame noblessi jne., et keegi välismaalane, jumal hoidku, midagi ei saaks ütelda, — väliselt muidugi! Vaimus ei puutu ju neisse.

Nagu eelpool juba tähendasin, pole meil rahvuslikke traditsioone, mida täie õigusega sellisteks võiksime nimetada.

Iga üksiku isiku ja perekonna kohta võime selleks pidada vast — perekonnanime, millel üldiselt üle paarisaja-aastane ajalugu seljataga, mõnel veel rohkemgi.

Ja oma nime hindab rahvas tõsiselt. Rahvataarkuses on talle antud isegi selline tähendus, kui oleks ta surematu osa isikust. Nii mõistatus: „Tules ei põle, vees ei upu, maas ei mädane — mõista, mõista, mis see on?“ Vastus — inimese nimi. Muidugi — perekonnanimi, mis edasi pärandatakse. Teise lausega öeldakse: „Egas nimi meest ei riku, kui mees nime ei riku“. Võiks rohkesti tuua selliseid näiteid, kuidas rahvas hindab ja pühaks peab oma nime kui ainukest ja tähtsat perekonna traditsiooni. Kui juhtub, et mõnes perekonnas on küll tütreid, kuid pole poega, kes nime edasi kannab, siis ollakse väga õnnetud.

Nagu muudetud nimedest paljudel kordadel

nähtub, satutakse muutmisel teatavaile perekondlikele, psühholoogilistele ja teistele raskustele, ning püütakse võimalikult rohkem säilitada nime endist kuju. Muudetakse vaid võõrapärane lõpp, näiteks: Viirmann — Viirmaa, Traksmann — Traksmaa jne.

Ühed perekonnast muudavad oma nime, kuid teistele jääb see alles. Nii jäävad nad esialgselt nimeliselt, edaspidi ka tõeliselt üksteisele võõraks. Suguvõsa laguneb. Leidub vist üksikuid isikuid, kes muudavad oma nime kergesti ja ilma kahetsuseta. Ja tõesti ei tohikski nimede muutmisel soovitada liigset agarust. Igatahes välismaalased, kelle pärast me oma nimesid muudame, ei anna meile selleks küll eeskujut. Teame teiste rahvaste juures väga tuntud nimesid, mis on õige halva maigulised, kuid neid ei muudeta mitte. Ka lugupeetud Soome presidendi Svinhufvudi nimel ei ole rootsi keeles kuigi sobiv tähendus. Ent perekond on vana ning auväärne ja keegi sellest ei mõtlegi vist nimemuutmisele.

Kui oletame, et nimede muutmine jõuab kord nii kaugele, et kas kõik või rõhuv enamuse rahvast on saanud eestipärased nimed, siis oleme küll väliselt ja välismaalastele näitamiseks saanud enesetele „kutsetunnistuse“, — seda nõutakse ju nüüd kingalappijailt kui ka tantsu „professoreilt“! — kuid kas meie kõik ka seesmiselt, meelsuselt oleme seevõrra muutunud, rohkem eestlasteks ja eestipärasteks saanud, on rohkem kui küsitav. Sest: mitte nimi ei tee meest, vaid mees teeb nime.

HAVE-VALTMAN

MOODNE KORTER

Lu ei põe pidalitõbe ega ka muid külgehakkavaid haigusi. Lu ei avalda ka vaimusegaduse tundemärke.

Kõiki neid asjaolusid arvesse võttes registreeris M. linna perekonnaseisuametnik meid paarisrahvaks. (Lu õige nimi on Kristiine Karoliine. Aga ta palus ennast hüüda ainult Lu'ks. See olevat moodne. Ja pealegi võivat nüüd igaüks oma ristitud nimega teha, mis ta iganes tahab. Ja nii ma kutsungi teda Lu'ks.)

Lu ei tahtnud enam elada vanas majas.

Ja kui Lu midagi ei taha, siis on see sama hea kui otsustatud. Nagu dekreediga otsustatud.

Nii siis, Lu ei tahtnud enam elada majas, kus on kaksteistkümmend korterit, kus veekraan asub koojas, kus toidusahvrid asuvad ridastikku seinä ääres ja kus maja naispere peab igal hommikul veekraani juures koosolekut.

Minule ei meeldi siin, ütles Lu. See on nii alevlik, kas pole? Kas meie ei võiks kolida kuhugi moodsamasse majja? Võtaksime kahetoalise korteri ja elaksime seal nagu turteltuikesed oma pesakeses. Mida sina arvad?

Mina ei arvanud midagi. Mina ei arva iialgi midagi, kui Lu on juba oma arvamise avaldanud. See on õnneliku abielu võti.

Nii siis, meie hakkasime otsima uut kahetoalist

väike-korteri, kus edaspidi võiksime elada nagu turteltuikesed oma pesakeses.

Õieti otsis seda Lu üksi. Minu amet ei lubanud neist otsimistest osa võtta.

Peale kolmenädalalist otsimist oli Lu leidnud kahe-toalise korteri, mis pidi vastama meie nõuetele.

Järgmisel laupäeval palusin šefi käest vaba poolpäeva, palkasin ühe voorimehe, ühe ekspressi ja alustasime Luga kolimist.

Vanker voorimehega sõitis kõige ees. Ekspress kõndis koorma kõrval. Lu kõndis koorma taga. Mina kõndisin Lu kõrval.

Kuigi koormale mahuks terve maja kraam, peab siiski mõned esemed enda kätte jätma. Kuigi kõnniteel oleks küllalt ruumi kõndimiseks, peab siiski käima koormavankri taga.

Nii on kolinud juba meie eisiad. Teisiti ei oleks see mingi kolimine. See oleks sama hea kui jätaks pühade laupäeval saunas käimata.

Nii kolisime ka meie. Lu kandis kaktusepotti ja laualampi. Minul oli ühe kaenla all Lu ülesvõtte suurendus, mis kujutas teda kolmekuisena. Teise kaenla all Lu ülesvõtte suurendus, mis kujutas teda 25-aastasena. Käes oli mul vanaemalt päritud lauakell ja järelmaksule võetud elektri-kohvikann.

Dr. M. Veske mälestusõhtu ja Fr. Tuglase lahkumine linnakoolist

Tartu XV algkooli (end. linnakooli) 100 a. juubeli puhul

Sajandi esimesel aastal Tartus alanud eesti kesk-
kooliõpilaste illegaalne isetegevus oli algul kan-
tud rahvuslikkudest meeleoludest; teotseti pea-
miselt kirjanduslikkude küsimustega. Aja jooksul osa
õpilasi kaldus aga radikaalsemasse, sotsialistlikku meel-
sust avaldavasse suunda. Nii tekkisid maailmavaatelistel
erisuunad ja tõekspidamised illegaalses õpilasorganisat-
sioonis „Eesti Külvajas“. Eriseisukohtade kokkulepet
saavutamata kujunes nii, et samasse organisatsiooni kuu-
luvad gümnaasiumiõpilased korraldasid 15. det. 1902. a.
Koidula auks mälestusõhtu korraga kahes kohas: „Taa-
ras“ ja „Karskuse Sõbras“.

Fr. Tuglas koos mõningate teiste linnakooli õpilas-
tega võttis osa sellest õhtust „Taaaras“. Kuuldu-nähtu
kergitas Tuglase mõtteid, et ka linnakooli õpilased
peaksid midagi sellist üritama.

Tuglas, kõnelnud ja arutanud küsimust kaasõpilas-
tega, otsustas korraldada semestri algul dr. M. Veske
60-a. sünnipäeva puhul mälestusõhtu ja asus eeltööde
tegemisele koos kolmanda klassi õpilaste Karl Mikkel-
saare ja Johannes Tengaga. Saadi kokkuleppele „Va-
nemuisse“ seltsi juhatareaga mälestusõhtu korraldamiseks
seltsi ruumes, nn. „Vana-Vanemuises“ Jaama tänaval.

Ettevalmistusi tehti suure saladuskatte all, et sellest
teada ei saaks venelasest kooliinspektor ega kohalikud
kõrgemad kooliülemused. Nii ei avaldatud ka „Posti-
mehes“ dr. Veske mälestusõhtu kohta ainustki teadet,
vaatamata sellele, et peole kutsuti kõnelema toimetaja
J. Tõnisson. Õhtu toimus kinnises perekonnaõhtu kor-
ras ja selle eeskavast ei teatatud ka politseile.

Mälestusõhtu peeti 17. jaanuaril. Kõneles Jaan Tõ-
nisson dr. M. Veskest kui keeleuurijast, luuletajast ja

Meie järel lonkis kaks noort paljaste säärtega huli-
gaani.

Nii marssisime rongkäigus oma uue pesakese poole,
nagu Lu naeratades tähendas.

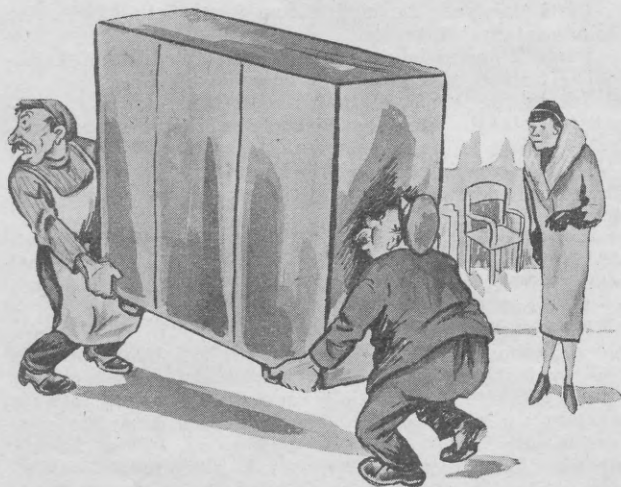
Maja, meie pesake, oli tõesti nägus. Kahekordne,
lameda katusega. Krohvitud. Suured kolme jaotusega
aknad. Heleroheliseks värvitud raamidega. Ja nii-
sugune pistitillukene uks, vaevalt silmale nähtav. Nagu
moodsatel majadel ikka.

Nagu muinasjutus! rõõmustas Lu. Kas pole?

Selle muinasjutu-maja ees ladusime oma kraami
vankrilt maha.

Kuulge, ütles Lu töömeestele. Viige kõigepealt see
riidekapp üles. Ma pean kleidid seest välja võtma —
muidu kortisuvad ära.

Mehed lükkasid mütsid kuklasse. Ekspress hõõrus
käed vastu pükse puhtaks. Voorimees sülitas endale
karedasse pihku. Siis krapasid kapiservast kinni.

... krapasid kapiservast kinni...

Meie Luga asetasime sel ajal koormalt pisemaid ese-
meid kõnniteele ritta.

Siis tulid töömehed tagasi.

Vaat, nüüd viige see diivan üles, kamandas Lu. —
Ja kohe teise tuppa!

Mehed sülitasid jälle pihku, haarasid diivani otstest
kinni ja ronisid uuesti teisele korrale.

Seekord jäid mehed õige kauaks ära.

Viimaks ilmusid vandudes ja kurjustades nähtavale.
Kurask! ütles voorimees ja pühkis higi otsaesiselt.
— Asjad on sedasi, et me peame kapi vist uuesti alla
tooma?

M—i—is? ehmus Lu.

Nonoh! tegin mina.

Jajah! ütles voorimees. — Vaat, asjad on sedasi, et
kapp võtab esimeses toas terve ruumi ära ja meie ei
mahu nüüd diivaniga sealt läbi!

Voorimees vaatas nõuküsilvalt mulle otsa, mina vaa-
tasin nõuküsilvalt Lule otsa ja Lu vaatas nõuküsilvalt
meile mõlemaile otsa.

Agakuulge, ütles Lu viimaks, — viige see kapp enne-
teise tuppa. Seal ongi ta õige koht. Ja siis toimetage
diivan järele.

Sedasi ehk annab teha jah! ütlesid mehed juba
rõõmsamalt, kergitasid pükse ja ronisid jälle teisele
korrale.

Nüüd nad kadusid juba õige pikaks ajaks ära.

Lu tahtis minna vaatama, et „mis seal üleval jälle
lahti on“, kui üks meestest ilmus tagasi.

See oli voorimees.

Kuradi kurask! vandus voorimees. — Noh on aga
need korterid! Nüüd on ekspress teises toas vastu seina
lihtsitud ega pääse enam kuhugi!

Taevake! kiljatas Lu. — Mis seal siis jälle juhtu-
nud on?

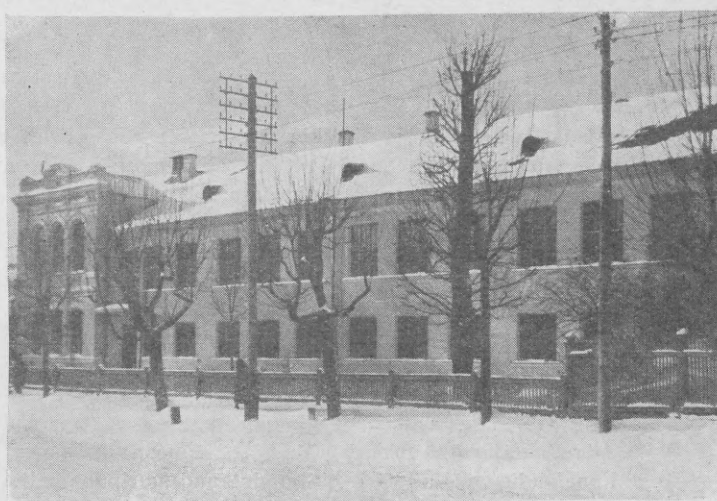
Vaat, asjad on nüüd sedasi, armuline proua, laiutas
voorimees käsi, — et meie nihutasime kapi teise tuppa,
nagu proua käskis. Ekspress sikutas eest ja mina nügi-
sin tagant. Kapp mahtus hädavaevalt uksest läbi. Aga
nüüd, neh, on asjad jälle sedasi, et teine tuba on nii til-
luke, et seal kappi ümber pöörata ei saa. Ja nüüd istub
vaene ekspress kapi ja seina vahel kinni nagu ei midagi.

seltskonnategelasest, dr. K. A. Hermann Veskest kui enda eelkäijast Tartu ülikooli eesti keele lektori ametis ja cand. A. Põrk „Tõnni vakast“. Kõneledele järgnesid deklamatsioonid M. Reinikult; viimane kandis ette ka M. Okase kirjutise, milles selgitati laulu „Minu isa ütles mulle“ sisu. Lõpuks esines F. Tuglas oma dr. Veske mälestuseks luuletatud oodiga: (Selle oodi käsikirja on Tuglas hiljem hävitanud, kuna sellel polnud erilist kirjanduslikku väärtust.)

Peol viibis ka kooli orkester muusikajuht D. Albaga, mängides tantsuks, mis järgnes eeskavale. Kokku oli peol 76 linnakooli õpilast, neist 27 lõppklassist, seega IV kl. pea in corpore.

Kuigi õhtu korraldati salaja, ulatusid teated sellest siiski kooli inspektorini.

Inspektor A. Nikonovitš saatis 21. veebr. Liivimaa rahvakoolide-direktorile A. Viljevile kirja (nr. 129), milles palus luba ilmuda Riiga, et esineda seletusega, millist ebasoovitavat mõju avaldavad kohalikud eesti seltsid linnakooli õpilastele. Direktorilt saabus jaatav vastus. Enne ärasõitu Riiga saatis inspektor 24. veebr. kohalikele eesti seltsidele „Karskus Sõbrale“, „Taarale“ ja „Vanemuisele“ kirja (nr. 133—5), milles ta palub seltside juhatusi, et ärgu lastagu linnakooli õpilasi muidu seltsidesse pidudele, kui ainult vastava inspektori lubatähega.

Tartu 15. algkooli hoone

Foto Hinto

Inspektor Nikonovitš sõitis Riiga. Millised tema suulised seletused ja soovid olid, sellest ei kõnele arhiivmaterjalid. Kuid Riist tagasi tulnud, alustas ta asja kohta koostama pikemat kirjalikku aruannet. See kaebekiri (nr. 142), mis saadetud rahvakoolide-direktorile 2. märtsil, sisaldas õige üksikasjalisi andmeid õpilaste „keelatud tegevuse“ kohta. Ühtlasi oli nimetatud, et peale õpilaste viibisid dr. Veske mõlestusõhtul õpe-

... vaat, asjad on nüüd sedasi...

Taevake, taevake! hädaldas Lu. — Mida meie siis nüüd teeme?

Vast härra tuleb appi, ütles voorimees mõttlikult. — Katsuksime siis kapi vanasse paika tagasi sikutada.

Koos voorimehega ronisime teisele korrale. Esimene pilk kapile ütles, et voorimehel on täieline õigus. Kapp täitis teise tuppa viiva ukse, nii et sealt poleks mahtunud ükski elav olevus läbi ronima.

Hakkame pihta! ütlesin voorimehele ja krapasasin kapiservast kinni.

Veerandi kapist olime saanud juba tõmmata esimesse tuppa tagasi, siis komistasin ja langesin istukile mingile pehmele esemele.

See oli diivan.

Jahah, ütles voorimees nukralt. — Nüüd meie peame diivani cest ära viima. Muidu ei mahu kapp siia tuppa.

Haarasime diivanist kinni ja kandsime ta uuesti alla. Tänavale tagasi. Kotta niisugune asi ei mahtunud.

Siis ronisime jälle vandudes ja kirudes üles ning löime käed uuesti kapi külge. Tubli tund andis higistada, aga siis oli ka uks vaba.

No ega's midagi, ütles ekspress, kes vahepeal oli saanud puhata. — Nüüd meie peame kapi uuesti alla viima, kui tahame diivani teise tuppa. Muidu ei saa.

Ega muidu ei saa jah, sõnas voorimees mornilt ja vaatas mulle otsa. — Kapp tuleb uuesti alla viia jah.

Mina küll enam ei jaksa! ütlesin õhates.

Sedasi jah, arvas voorimees ja noogutas ekspressile pead. — Siis tuleb meil kahekesi kapp uuesti alla sikutada.

Mehed kandsid kapi uuesti alla. Siis kandsid diivani üles ja asetasiid ta teise tuppa. Siis kandsid kapi üles ja paigutasid ta esimesse tuppa.

Siis pühkisid higi ja puhkasid.

Siis haarasid suure ümmarguse söögilaua ja ronisid sellega teisele korrale.

Mina istusin sel ajal kõnniteel tugitoolis ja pühkisin laubalt higi.

Ivakese aja pärast tulid mehed tagasi, kandes kaasas ümmargust söögilauda. Hoolimatult ja ettevaatamatult heitsid laua tänavale ja voorimees karjus vihaselt:

Sedasi jah, aga nüüd on narrimisest küllalt!

No kuulge! karjatas Lu.

Küllalt jah! ütles nüüd ka ekspress. — See on päris ausate töömeeste narrimine. Laud ei mahu üldse uksest sisse. Mitte kuidagi ei mahu kohe!

Ja ekspress sülitas vihaselt tänavale.

Sedasi jah! kiitis ka voorimees järele ja siis sammusid mõlemad mehed sõna lausumata vankri juurde, tõstsid sõna lausumata vankrile jäänud esemed tänavale, hüppasid sõna lausumata vankrisse ja kihutasid minema. Ei küsinud raha ega midagi.

Lu ringutas meeletult käsi.

Taevake, taevake! Mida meie nüüd peale hakkame?

Elame nagu turteltuikesed! ütlesin mina ja sülitasin vihaga lirtsti tänavale.

tajad Okas, Lukin ja Sirotkin, kes temale polevat peost mitte teatanud. Et kooli orkester, ühes juhi D. Albaga, oli peol, seda kaebuses ei nimetata.

Selle kaebuse peale sõitiski Riias Tartu õpperingkonna inspektor Saiontškovski, kes hoolimata oma poola päritolust oli tollal tuntumaid venestuspoliitika ajajaid. Peamine uurimine toimus küll linnakoolis dr. Veske peo asjus, kuid ühes sellega võeti uurimise alla ka gümnaasiumi õpilaste illegaalne isetegevus.

Juba uurimuse algatamine tekitas suurt ärevust õpilaste ja õpetajaskonnas. Tuglasele oli selge, et tema kui asja algatajaga ei või asi mitte hästi lõppeda, ja ta astus linnakoolist välja. Nii ei puudutanud uurimine mitte enam teda ja ka teistel kaasõpilastel oli kerge oma tegusid ja „süüd“ veeretada Tuglasele.

Saiontškovski viis kogu uurimismaterjali endaga Riiga kaasa.

Ning juba 19. märtsil kirjutas Liivimaa rahvakoolide direktor (nr. 904) linnakooli inspektorile ette, et dr. Veske peost osavõtjaid tuleb karistada ja vastavast pedagoogikanõukogu otsusest Riiga teatada. Kooli pedagoogikanõukogu 26. märtsil otsustaski peolkäijaid järgmiselt karistada: III klassi õpilastel Karl Mikkelsaarel ja Johannes Tengal kui peo ettevalmistajail ja korral-

dajail elukombed hinnata number kolmega ja neil aasta lõpuni keelata pidudel käimine. 14. õpilasel, kes olid peol kuidagi kaastegevad, hinnati elukombed 4 ja passiivselt pealtkuulajal 59 õpilasel 5—. Seega karistati kõiki peost osavõtjaid õpilasi.

Kõige lisaks olevat õppekonna kuraator palunud Baltimaade kubernere vastavatele seltsidele ette kirjutada, et need ei lubaks oma koosolekutele ega pidudele õpilasi muidu kui koolijuhataja igakordse loaga. Tartu linnakoolile teatati sellest kuraatori üldkorraldusest Liivimaa rahvakoolide direktori ringkirjaga 29. aprillil 1903. a. Selles peetakse ebasoovitavaks õpilaste käimist sellistel pidudel, mis võõrrahvaste õppivas noorsoos õhutavad rahvuslikku meeleolu.

Veske-õhtu lõppakordina oli veel õpetajate ümberpaigutus. Riia õppekonna kuraatori korraldusel 29. juulist s. a., milline korraldus tehti linnakooli inspektorile teatavaks Liivimaa rahvakoolide direktori ettekirjutusega nr. 1968. 5. aug. Selle järgi õpetaja M. Okas viidi Kuramaale Talseni linnakooli õpetajaks, abiõpetaja M. Lukin vabastati ametist ja P. Sirotkin sai noomituse. Üleviidud õpetaja M. Okase asemele toodi venelane sisekubermangust.

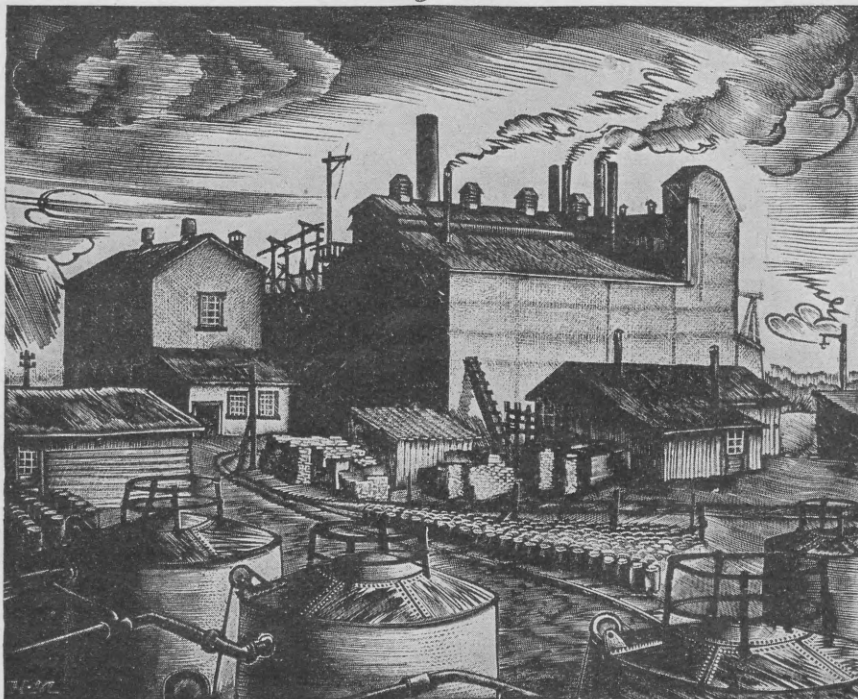
Hando Mugasto

Muljeid 2. Rahvusvahelisest puugravüüri näitusest Varssavis

Esimene rahvusvaheline originaalpuugravüüride näitus korraldati Poolas 1933. a. kadunud graafikaprofessori Wladyslaw Skoczylas'e algatusel ja toetusel. Tema soovi kohaselt pidi selliseid näitusi korraldatama iga kolme aasta järele, et saada järkjärgulist ülevaadet maailma puugravüüri toodangu ulatusest ja arengust. Skoczylase idee teostamise võttis oma kätte 1936. a. Poola tuntum graafik Stanislaw Ostoja, Chrostowski, kes asus oma ülesannete täitmisele suure andumusega. Praegusel näitusel oli ligi 100 tööd vähem eelmisest näitusest, kuid suuremat rõhku pandi kvalitatiivsele küljele ja žürii oli küllalt vali tööde valiku tegemisel.

Näitusel esines kokku 253 kunstnikku 23 riigist 595 teosega, sellest poola puulõikajad 57 — 122 teosega. Esimesel näitusel pakkusid suuri üllatusi oma meisterlikkusega N.-Vene puulõikajad, kuid praegusel näitusel puudusid nad täielikult puhtehnilist laadi põhjustel, nagu märgib näituse kataloogi essöönas Ostoja-Chrostowski. Kuid üldiselt avaldati maailmas suurt huvi viimase näituse vastu, väljapanekuid saadeti väga rikkalikult ja tänapäeva puulõike tasemest sai selle kaudu küllalt mitmekülgse ülevaate. Mõned riigid, mis eelmisel näitusel olid esindatud liiga ühekülgsest, nagu näit. Austria, Saksamaa, Inglismaa ja Ameerika, olid sel korral saatnud töid laialaustuli-

kult. Kuigi mõnest riigist esinesid ka ainult üksikud kunstnikud, nagu Bulgaaria, Eesti ja Ungari, on nende

H. Mugasto „Õlivabrik“

juures märgata tunduvalt kõrgemat taset võrreldes 1933. aastaga.

Graafilistest kunstidest viljeldakse viimasel ajal kõige rohkem puugravüüre. Puugravüür on leidnud ka suure tarvitajaskonna, sest selle tehnika kaudu on võimalik kõige paremini edasi anda kunsti paljundatud kujul. Kui vast võiks arvata, et selline näitus ühest graafika-liigist muutub vaatajale igavaks ja mõjub väsitavalt, siis polnud see ometi nii. Samas tehnikas on niipalju vaheldusvõimalusi kuipalju kunstnikke, sest iga kunstnik annab puusse lõigatud joonisele isikupärase väljenduse, kasutab erinevalt lõiketehnikat, toonitab ja trükkib eri-variantidega.

Iseloomustavaks jooneks tänapäeva puulõike (ksülo-graafia) arengus peaks märkima tagasipöördumist traditsioonilisemile ja realismile. Käsitellakse rahvapäraseid aineid kindlalt valitseva vormitaotlusega. Väga suurt tähelepanu pööratakse raamatu illustatsiooni kujundamisele, millist ala kõige enam ja kõige tagajärjekamalt on harrastatud Nõukogude Venes. Viimasel näitusel võis illustreeriva puulõike mõju märgata isegi suuremates kompositsioonides, mis pole mõeldud trükiteoste kaunistamiseks, vaid pildina seinale. Raamatu illustreerijalt tuleks peale tehniliste võimete nõuda ka erilisi vaimseid eeldusi. Praeguse illustatsiooni mõiste järgi ei pea illustatsioon ainult tõlgendama ja täiendama teksti, vaid peab andma sellest uue plastilise visiooni. Hea illustatsioon peab välja kasvama sügavast elamusest, mis

saadud tekstist, ainult siis sulab ta kokku sõnaga, üht-lasi laiendab raamatu mõjupiire uute väärtustega. Näi-tusel esines hulk andekaid illustreerijaid, kes avaldasid suurt loovat leidlikkust ja elavat tunnet oma loomingu-lises väljenduses. Puudusid-programm-puulõikajad, kes oleksid surutud mõne idee või mõiste teenistusse. Üld-mulje näituselt oli, et peaaegu kõigis teostes ühisjooneks on kalduvus tõelikkusele, puudub tahe „originaalitse-miseks“, püütakse anda võimetekohaselt oma parimat. Puhta ja selge lõiketehnika kasutamine oma ülesehituses ei nõua kunstnikult mitte üksi leidlikkust, vaid ka suurt kannatlikkust ja vääramatult kindlat kätt. Ebareaalne vormide deformeerimine oli täiesti kadunud, valitses selgekujuline ja asjalik käsitluslaad, puudusid peaaegu täielikult kubistlikud ja abstrakt-konstruktivistlikud voolud. Kubismi mõju oli märgata ainult kompositsiooni kompaktsuses. Kompositsioonis on peaarõhk pandud ta-sakaalustatud joonistuslikule ülesehitusele, aga mitte sisujutustamisele.

Samal näitusel esinesid ka kolm eesti graafikut, Laigo, Mugasto ja Viiralt, kes teiste maade esinejatega võrreldes leidsid täieliku tunnustuse nii auhinnaakomis-joni kui kunstikriitikute poolt. Näituse peakorraldaja Ostoja-Chrostowski oma kõneluses näituse üldmuljete kohta tõstis väikeriikide hulgast esile eriti Eestit, kus puugravüüri tehniline ja maitseline külg on arenenud rahvusvahelise tasemeni.

Läbi talvise Pärnu

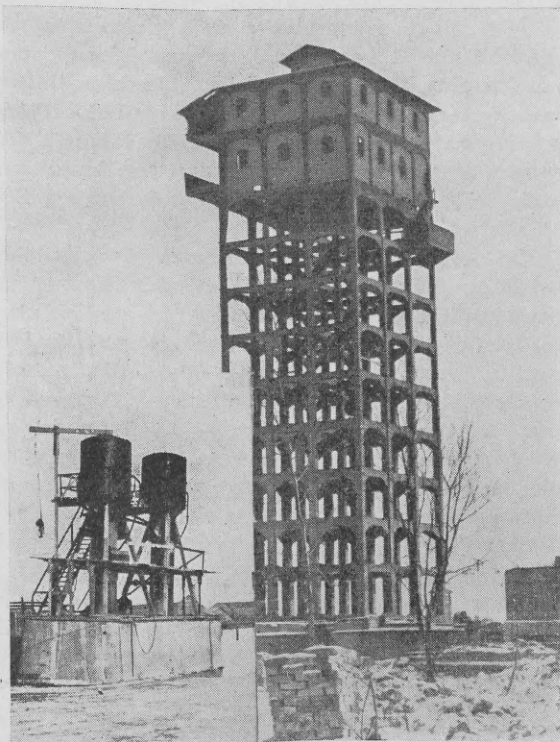
Kui sõidame vabariigi aeglasema rongiga Tar-tust välja õhtul kella 11 paiku, siis järgmise päeva hommikul kell pool kümme oleme Pärnu eeslinnas. Siit vaatab meile vastu maailmatu kõrge kaelkirjak oma-aegse puupapivabriku veetorni näol. Mullu oli siin veel hulk müüre ja varemeid. Need on nüüd kõik lam-mutatud ja telliskivid nelja tuule kanti laiali veetud. Varemed osts lammutamiseks keegi sakslane. Sest eestlaste hulgas ei leidunud meest, kes oleks viie miljoni sendiga julgenud riskida. Aga näe, sakslane teeb toreda sehviti — teenib varemetest mitu korda viis mil-jonit. Ja meie, eesti ärimeeste suud tilguvad vett. Nii on see ikka olnud — laseme ise endid pügada ja enes-tel naha üle kõrvade tõmmata.

Kuid Valdhofi veetorn jääb püsti, teda ei lasta õhku. Tahetavat kunagi veevärk ehitada, siis kuluvat mar-jaks ära. Teised jälle räägivad, et sinna ehitatavat, ikka päris tippu, kohvik, et oleks siis hea vaadata, kui-das kodus naine last hoiab ja kas kanal teri on ees nokkida. Valdhofi veetorn ju kõige kõrgem Pärnu punkt.

Raudteejaamas. Ta on näotum ja haledam meie maal ega sobi kuidagi suvise pealinna raudteejaamaks. Kuid, tänu jumalale, enam kui neljakümneaastasele hoo-nele liüiakse kevadel hingekella. Hakatakse lammutama — kirveste, kangide, vasarate ja muude abinõudega. Sest riik ehitab uue, kaheteistkümnemiljonilise.

„Endla“ teatrimaja siinsamas vaatab kuidagi kur-valt. Ka tema tunneb, et lähemad aastad toovad talle ja ta ümbrusse uut. Ka tema vaeseke ei sobi enam tänapäevale, ja talle hakatakse varsti uut osa juurde

Foto Ehrman

Ainus allesjääv mälestusmärk Euroopa suurimast puu-papivabrikust — Valdhofi veetorn. All nurgas: Pärnu suursilla kesson nr. 1

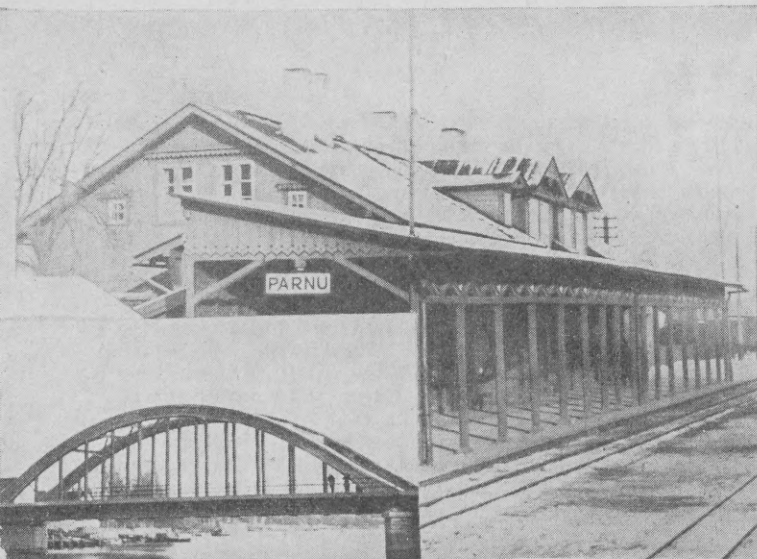

Foto Ehrman
Lammutusele tulev Pärnu raudteejaama hoone. All nurgas: Siimu sild üle Sauga jõe.

ehitama. Ning ta esine tehakse lillede mereks, kuhu keskele püstitatakse tuleval aastal teine ausammas elavale inimesele Eestis. Meie riigivanem Konst. Päts valatakse metalli või raiutakse marmorisse, ning püstitatakse „Endla“ ette.

Juba oleme läbi Kalevi tänava vanalinna poole minemas.

Elutu on Pärnu peatänav. Nagu polekski linnas, kus elanike arv ligi 21 tuhat.

Nii. Aga juba oleme Pärnu jõe ääres. Nahksillast paremal näeme jäässe torgatutena kummalisi kohvimasinaid, mis oma kahekordse maja kõrgused. Need on need kurikuulsad kessoonid. Tulevase Pärnu Suursilla sammaste alused. Need kessoonid, üldse silla ehitamine annab vaiksele talvisele Pärnule aeg-ajalt ikka kõneainet. Praegu on kessoonide juures kõik vaikne. Midagi ei vusise ega vurise, tossu ja auru ei tule kuskilt. Aga oodake, kui algavad suru-õhu tööd, esmakordsed Eestis. Küll siis näete ja kuulete.

Kuid mis seal siis on? Üle Sauga jõe, mis lahutab Vana-Pärnu Ülejõest, on noobel sild. Kaares. Otse silmalt üle jää ja viie minuti pärast oled sillal, ning ei jõua imetseda, et küll on need taanlased-sillaehitajad ka kenad kilplased. Näe, on teinud teised silla, mille kõnriteed nii kitsad, et ei mahu tütarlapsesega kõrvuti kõndima. Aga mis seal imetseda — nad ju jalgrattal sõitjad inimesed. Teevad meilegi sildu nii, nagu see neile meeldib. Kahju ainult, et meie oma arvamise avaldamiseks suu alati kinni hoiame.

Vana-Pärnu. Aga ta kuulsusrikkast minevikust ei kõnele siin enam miski. Ei ühtki kivihunnikut ole enam alles mineviku päevist. Kõik on sajandite eest maatasa tehtud. Isegi „Anna Dorothea“ veskit, millest kirjutas kena lugemisraamatu Elisabeth Aspe, pole enam. Seegi tules hukkunud. Kuid hea, et on alles selle Pärnu teise kirjaneitsi mälestusena üks romantilisemaid Vana-Pärnu tänavaid — Elisabeth Aspe tänav, mida lugeja oma silmaga siinsamas juures näeb.

Puhub tugev nord-tuul, kuid päike paistab pehmelt. Kuni silmapiiri ulatuseni on meri täis kalamehi.

Kohapiiük jäält. Mustad lumekirbud. Nende vahel sõeluvad jääpurjekad.

Mahajäetud ja unustatud plaaž. Kinni tuisanud hangedesse. Kaks paari suusajälgi. Nagu Niskamäe suusajäljed. Kuid kelle need teised jäljed? Küllap on Pärnu Ilona siit oma Aarnega läinud — valgele lagendikule...

Nagu Ungru krahvi loss vaatab vastu merd uus Rannahotell, neljakordne moodne ehitus.

Vaadad kaheksat kanti seda sopilist ja kaheksateistkümnepandilist hoonemürakat, mis pole õieti midagi muud kui endine Valdhofi puupapivabrik tänapäevases ehitusstiilis. Sest Valdhofi lammutamisest saadud kividest kerkis see Pärnu ja meie kuurortide au ja uhkus, 73 suvekorteriga, pluss korterid Riigivanemale ja ühele välissaadikule.

Kuigi siin rannas lamab praegu 36 miljonit Eesti senti selle kivihunniku näol, usud, et suvel ta siiski end tasub. Suvel. Sest siis on siin rikkale rootslasele ja kõigile teistele ulualune ja peavari, mida suvel muidu Pärnus just kerge pole saada.

Läbi vaikse supelrajooni linna poole. Vilmsi tän. aurgal roheline maja, uksele silt „Dr. Joh. Vares“, mis tähendab äraseletatult, et siin elab Pärnu poeet Barbarus. Vähe maad edasi, vaatab kirjaneitsi lumiste kuuskede vahelt avaral väljakul sussilaskvaid koolilapsi. Nii-nii... siis siin sa seisadki, Lydia Koidula, Pärnu vaimne ja rahvuslik uhkus! Ja siis tuleb meelde äkki, et igal meie linnal on oma vaimne rahvuslik uhkus — Võrul Kreutzwald, Haapsalul Wiedemann, Valgal Einer ja Zimse, Rakverel Jakob Liiv, Tartul... noh, Tartul on neid terve leegion, Kuressaarel Johan Aavik, aga Tallinnal? Kas pole ühtegi? Kes teab, võib-olla on tal neid veel enam kui Tartul.

K. Eh.

Foto Ehrman

Elisabeth Aspe tänav Pärnus. Üleval: Moodne Pärnu rannahotell

LAUL TEEB RINNA RÕÕMSAKS

Ümmarguselt 40 aastat tagasi oli külas kuulda karjaste laulu varahommikust hilja õhtuni ja kui juhtus mitu karjast kokku, siis isegi mitme häälega. Õhtuti tulid neid ja noorikud reas heinamaalt, viikatid, rehad seljas, ja leelutasid, et ümberkaudsed metsad rökkasid. Nüüd aga on harva kuulda karjast häälitsemas, heinalised aga on laulutummad, nagu oleksid rahvaviiside korjajad neude ja noorikute suust viisid viinud ja neile odraokka kurku surunud. Või on meiepõlve rahvas liigselt kainenunud ja arwab, et „ega leelost leibä saa, ega laulu lauda kata“? Või on nüüdsele noorpõlvele maatöö ja eluolu nii raskeks läinud, et isegi simmanitel vähe kuuled mängu-laulu, küll aga pillide üürgamist ja jalamatsusid? Või on meie saatust meid nii vabaks teinud, et meil ei ole vaja laulust lohutust otsida? Või on kunstlaul meie noorte kõrvad nii ära hellitanud, et rahvalaulu „trallitamine“ vastikuks on muutunud? Kes seda teab?

Vanem generatsioon vaatab rõõmuga noorte üritustele laulu elustamise alal ja soovib noortele õnne ja edu.

Pidagu noored ikka meeles, et laul distsiplineerib, õilistab inimest ja on kindlaks tõenduseks, et lauluar mastajad on idealistlikumad ning optimistlikumad teistest, optimism aga on omaette väärtus.

Akadeemiline meeskoor

Selles inimese õilistamise suunas on Akadeemiline Meeskoor oma juhtidega, Juhan Simmi ja ta järglastega — hulga ülesehitavat tööd ära teinud. Ajagu lauluharrastus akadeemilises peres sügavaid juuri ja kandku rohket vilja, millest jätkuks ka maale laulu aukohale tagasi tõstmiseks, nagu see oli inimespõlv tagasi, ja et lauluharrastajad ei piirduks üksnes ettevalmistustega laulupidudeks.

K. Melso

M. KAMPMAA 70 - AASTANE

Käesolev aasta on mitme eesti populaarsema vaimse kultuuri tegelase juubeliaasta. Aasta algul sai meie tuntuim kirjanik O. Luts 50-aastaseks. Nüüd saab 28. märtsil meie populaarsem koolimees, õpperaamatute autor ja kirjandusloolane M. Kampmaa 70-aastaseks.

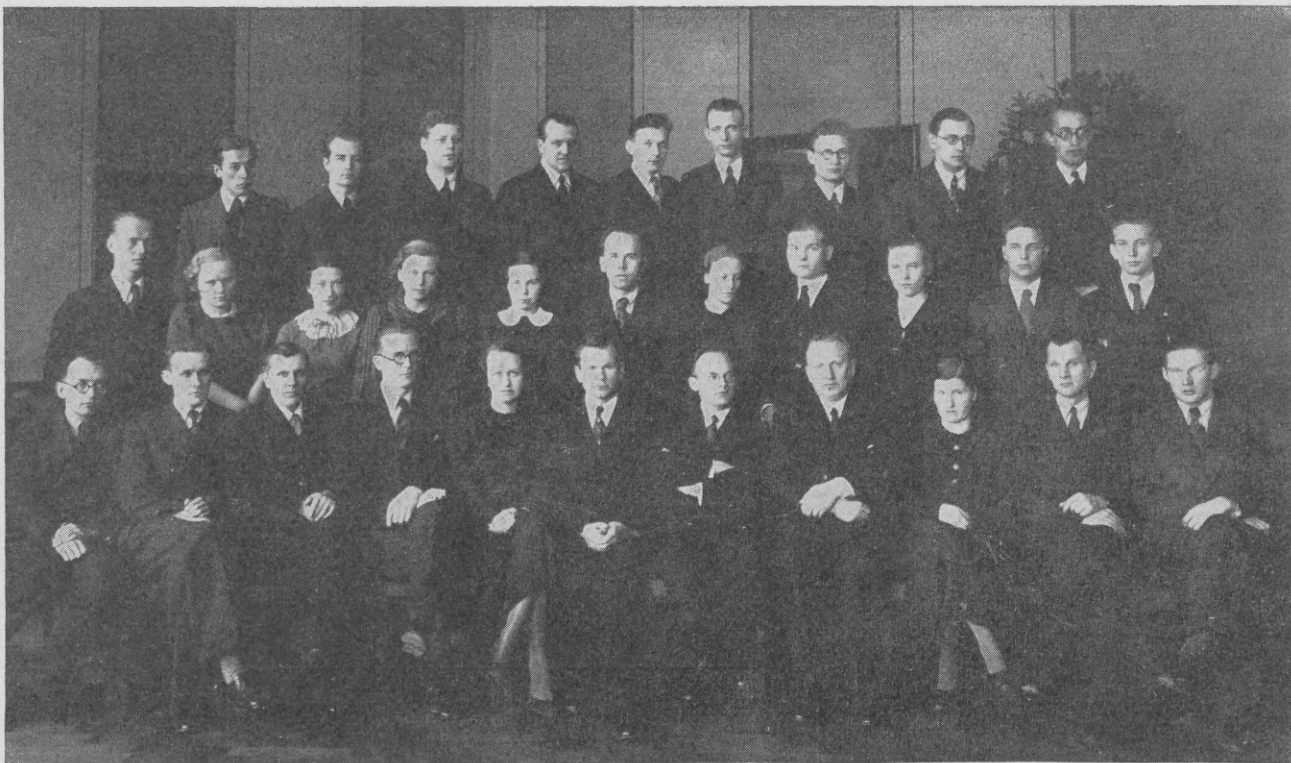
Kes eestlastest ei tunneks M. Kampmaa nime? Vähe on muidugi neid, kes temalt koolis on isiklikult saanud õpetust, kuid rõhuv enamik keskmises ja nooremas eas olevaid eestlasi tunneb teda ta „Kooli Lugemiseraamatute“, „Eesti lugemikkude“ ja „Eesti kirjandusloo peajoonete“ kaudu. 30 aastat on sellest tagasi, kui ilmus tema „Kooli Lugemiseraamatu“ I jagu ja tollest ajast peale on tema õpikud meie emakeele ja kirjanduse alal olnud tarvitusel pea kõigis eesti koolides ning ilmunud ikka jälle korduvates trükkides tuhandetes ja kümnetes tuhandetes eksemplarides. Iseseisvuse eel oli Kampmaa „Kooli Lugemiseraamat“ 10 aasta jooksul pea ainuvalitsevaks emakeele õpikuks meie rahvakoolides. Samuti on iseseisvuse ajal tema „Eesti lugemik“ üldiselt tarvitusel olnud meie algkoolides. Need õpikud on olnud headeks juhtideks ja vaimseteks sõpradeks koolis meie noortele, sisendades neisse rahvusmeelsust ja koduarmastust, usku ellu ja enesesse ning eneseteostamise tahet. Kuid mitte ükski praktiliste õpikute soetamisega pole Kampmaa tegelnud, vaid ta on ka kasvatusel ja õpetuse teoreetilisi aluseid arendanud. Ses suhtes on tähelepanu vääri tema teos „Didaktika põhijooned“, mis on tema kasvatuslikkude ja õpetuslikkude taotluste ja tõekspidamiste kokkuvõte ja summa.

Viljeldes eesti kirjanduslugu, on Kampmaa siingi esinenud virga töömehena. Selle töö tulemuseks on teos „Eesti kirjanduse peajooned“ neljas jaos, milles on jälgitud eesti kirjanduse arengut kõige vanemast ajast kuni kõige uemani.

Hinnates Kampmaa teeneid eesti kultuuriloos, õnnitlegem teda ja juubeli puhul ja soovigem talle tervist ja jõudu ta lemmikalade viljelemiseks edaspidigi.

—s.

Hiljuti asutatud Eesti Üliõpilasseltside Liidu nõukogu. All reas vasakult kuues liidu esimees H. Mark, tema kõrval paremal Üliõpilasseltside Vilistlaskogude Liidu esimees R. Rägo

Poleemika

K. A. Hindrey kirjutisele „Ütle mata jäänud sõnad O. Lutsule“. (Vt. „Tänapäev“ nr. 1, 1937).

Rõõmustaval viisil on O. Lutsu 50. sünnipäev leidnud laialdast ning vaimustatud vastukõla. Ka Teie oma ülalnimetatud kirjutises lausute talle mõnedki tarvili- kud sõnad. Kuid, hr. Hindrey, milleks oli seda tarvis ütelda osalt minu kulul? Muidugi üldist pidulikkust ja üksmeelsust suurendab, kui on leitud ka opositsioon ja näidatud, et üksainus patuoinas on, vaat see seal, teisi polegi. Mulle aga ei meeldi olla teenimatult nii tähtis härra.

Oma tuntud võimetega püüate Teie diskrediteerida minu võimeid, tuues appi kohviku jutuajamised ja Aug. Alle vemmaltvärsi, mida ta ise pole tihanud avaldada. Selles osas ma loomulikult ei polemiseeri.

Kuid Teie tõendate ka, et mina olen selles süüdi, et O. Luts jäi viimasel auhindamisel auhinnast ilma. Ja muus osas süüdistate anonüümselt, et on ikka O. Lutsule liiga tehtud, ja Teil pole midagi selle vastu, kui mõistetakse Teid nii, et ka seal üks patuoinas olen jällegi mina.

Õnneks lugu pole nii. Mina pole kultuurkapitali jagajate hulgas, aastatoodangu auhindamisel võisin kaasa rääkida ainult 1935. a. toodangu puhul, mina ei ole ka arvustanud O. Lutsu teoseid viimasel paaril aastal. 1933. a. romaanide ülevaates olen öelnud „Tahahoovis“ puhul mõne karmi sõna (mida muide on „Postimehe“ joone all O. Lutsu nüüdse juubeli puhul hurjutavalt tsiteeritud kui minu üldhinnangut O. Lutsu kohta!) ja pean nüüd imestades küsima, kas siis need paar karmi sõna mitme aasta jooksul on mõjutanud igasugustel rahajagamistel O. Lutsu saatust?! Nii suure mõjuvõimu tõrjun ma tagasi. Niisugune autoriteet ma pole.

Võin ütelda Teile isegi rohkem: enamik kirjandus- poliitika võimumehi on minu vastu ja minust halvas arvamuses, milgi juhul ei talita nad minu sõnade järgi. Mina olen nende meelest küll patuoinas, sellega olen ma nõus. Põhjused on põhimõttelist laadi, millest siinkohal ei saa rääkida, ja kuigi meil üksteisele on pakkuda lahke nägu, on ometi neil taskus rusikas, mis parajal juhul läheb käiku. Et mina ei kuulu ka ühessegi parteisse, mille kaudu saaks mõju avaldada, siis olge surmani kindel: minu sõnad pole nii ega teisi olnud komistuskiviks O. Lutsu teel.

Jääb konkreetselt veel viimane auhindamine. Ka sellest aust pean lahti üttelema, nagu oleks O. Luts minu pärast auhinnast ilma jäänud. Mina andsin aru romaanide alal ja minu seisukohad on kõigile lugeda „E. Kirj.“ 1936, lk. 74 jj. O. Lutsu mälestuste ulatuses oli aruandjaks hoopis teine isik. (Seejuures ma ei ütlen, nagu oleks tegelik aruandja eksinud.) Või pean ma järeldama, et kui mõnel pool sõelutakse minu seisukohti ühe teise teose puhul, mida olen esitanud žüriis kinnisel koosolekul ja mis pidid korra kohaselt sinna paika jää- magi, nüüd aga on saanud kuidagi käibe, et siis on mindud ka nii kaugele, et O. Lutsu auhindamata jät- mine on minu teene? Sihukest juttu ei maksaks Teil, targal inimesel, ju nii lihtsameelselt uskuda.

Niisiis — mul pole teeneid olla komistuskiviks O. Lutsu teel ja ärge siis mind teenimatult sellesse vastutusrikkasse ossa ka toppige.

Täie lugupidamisega

D. Palgi

*

Niisamuti lugupeetud hra Palgi!

Teie lisasõnad on õieti väga huvitavaks valgustuseks ja seda koguni mitmest küljest. Kõigepealt kinnitavad nad uuesti, et niisugustel kinnistel koosolekutel, nagu seda on auhindamiskomisjonid, ei ole ju õieti kunagi süüdlast. Mõni laskis langeda mõne sõna ja kas siis tema süüdi oli, et teised haarasid kinni ja hääletasid nõnda, nagu ta lõpuks välja kukkus? Ja paraku on siis need õieti kunstile määratud koosolekud nagu finantsasutuste diskontokomiteede istangud: kõik olid õieti poolt, aga siiski oli lõpptulemus vastu. Ning niisuguste kunstiistangute töövilja ei päästa kuidagimoodi mitte ka hiljem avaldatud põhjendused, mis mitte millegi poolest ei erine kirjastuste reklaamšeffide „pesusedeleist“ kuulutustes: kõik on õige, mis nad kirjutavad, ainult proportsioonid hinnangutel on valed.

Ja teiseks: ega Teie ometi ise ei taha eitada nähet, et avaldamisele tulevad ainult põhjendused auhinnatud teoste kohta ja et mitte keegi kunagi ei ütle, miks on ilma jäetud see või teine? Ainult see oleks tähtis. Ja eriti tähtis iga üksiku auhindaja kirjalik seisukoht.

Kolmandaks: kes või mis sunnib Teid siis minema niisugusesse auhindamiskomisjoni? Muidugi on see hädaohtlik ja mehiste meelt nõudev institutsioon, kus peetakse „taskus rusikas, mis parajal juhul läheb käiku“.

Mina isiklikult soovitaksin Teile puhtkunstilistel põhjustel hoiduda arvustuslikust karjäärast ilukirjanduse alal. Ka põhjendused toon ma kunagi teisel ette.

Täieliku lugupidamisega

K. A. Hindrey

Uuemast kirjanduslikust mütoloogiast

O. Lutsu 50-aastase sünnipäeva puhul avaldas hra Jaan Roos „Tänapäeva“ 1. nr. 1937. a. artikli „O. Lutsu kirjandusliku loomingu arengust“, mille tekstis leiame järgmise lõike: „Siis luges käsikirja läbi kirjanik A. Kitzberg, kelle kaudu Luts seda Noor-Eestile kirjastamiseks pakkus. Kirjastamisest ei tulnud aga siingi midagi välja, sest Noor-Eesti kirjastus ei võtnud käsikirja vastu, pidades teost väheväärtuslikuks.“ Ja nähtavasti „Tänapäevast“ on see väide edasi kandunud „Kaitse kodu“ 1. nr. 1938. a. ilmunud kellegi P-a kirjutises.

Mulle on teadmata, millistest allikatest hra Jaan Roos on ammutanud oma eelpoolse teate, kuid tööoludele see küll ei vasta, ei kadunud A. Kitzbergi ega ka tellaegse Noor-Eesti suhtes.

Et A. Kitzberg oleks „Kevade“ I käsikirja lugenud, on mulle enam kui kahtlane. Keskkooli viimase klassi õpilasena ja esimeste aastate üliõpilasena lõunatasin ma A. Kitzbergi perekonnas ja nii puutusin ma kadunuga iga päev kokku ja ta kõneles mulle tavaliselt kõigist kirjanduslikest sündmusist. A. Kitzberg suhtus igasse nooresse kirjanduslikku algajasse otse pateetiliselt, püüdes igaühes midagi head näha ja avastada. Kuidas oleks võinud nüüd A. Kitzbergile, kes noorestlasena siiski Noor-Eesti estetismist sugugi nakatatud ei olnud, nägemata jääda „Kevade“ I voorused? Ja kuigi A. Kitzberg oleks alahinnanud „Kevade“ I väärtusi, vähemalt oleks ta mulle sellest käsikirjast ja ta autori ettepanekust midagi rääkinud, aga seda pole kunagi sündinud, nagu ma seda täiesti selgesti mäletan. Ka pole „Kevade“ I käsikirja enne selle trükist ilmumist „Postimehe“ juures ei A. Kitzbergi ega kellegi teise kaudu Noor-Eestile kirjastamiseks pakutud, sest noil aastail teotses Eesti Kirjanikkude Selts Noor-Eesti, mille toime-

tuste nri all ükski võisid ilmuda teosed ja nimetatud seltsi peakoosolekul valitud sekretäriks oli nende ridade kirjutaja, kes luges esimesena läbi kõik käsikirjad, mis Noor-Eestile kirjastamiseks pakuti. „Kevade“ I aga lugesin ma alles trükituna ega pole minu kätte teose käsikirja ei A. Kitzberg ega keegi muu pakkunud, kuna teised Noor-Eesti toleja juhtivad tegelased ei saa siin arvesse tulla, sest nad viibisid kas väljaspool Tartut (G. Suits, Fr. Tuglas, Joh. Aavik) või jälle seisis kirjastusküsimustest võrdlemisi eemal, nagu V. Grünthal-Ridala. Juba tol ajal tegutses ka osaaühisus Noor-Eesti Kirjastus, kes aga tohtis kirjastada üksi Eesti Kirjanikkude Seltsi Noor-Eesti poolt vastu võetud käsikirju ja nimetatud osaaühisuse juhatuse esimeheks oli nende ridade kirjutaja, kes samuti nagu osaaühisuse tolelaegne laekahoidja Johann Kukk, praegu Kreenbalti peadirektor, ei mäleta midagi „Kevade“ I käsikirja pakkumisest Noor-Eestile.

O. Luts ise ka ei kõnele oma „Mälestused“ VIII midagi A. Kitzbergile „Kevade“ I käsikirja pakkumisest, küll aga sellest, et ta A. Kitzbergiga tutvus alles siis, kui ta läks kadunult kui Eesti Kirjanduse Seltsi laekurilt „Paunverele“ määratud auhinda vastu võtma, see aga oli O. Lutsu „Mälestused“ VIII järgi 1912. a., millist daatumit kannab ka „Kevade“ I esimene trükk. O. Lutsu „Mälestused“ VIII järgi tiivustas teda „Paunverega“ saavutatud menu „Kevade“ I kirjastamisele. „Paunvere“ auhinna saamisel A. Kitzbergiga tutvumise ja „Kevade“ I trükist ilmumise vaheline lühike aeg ka juba ei võimalda oletada mingit läbirääkimiste pidamist Noor-Eestiga, kuna eriraamatute kirjastamise otsustamisel oleksin ma pidanud, — meil tol ajal maksva korra järgi, — andma käsikirja lugeda Gustav Suitsile, kes aga siis asus Helsingis.

Nii tohiks hra J. Roos see väide Noor-Eesti suhtes kuuluda küll enim uueaegse kirjandusliku mütoloogia valdkonda kui tõsiasjade hulka.

Bernhard Linde

*

B. Linde kirjutusele on mul vaid niipalju vastata, et andmed olen saanud autoriteetsest allikast, mille nimetamist ei pea praegu kohaseks.

J. Roos

Talvine õhtu Tartus

Foto Hinto

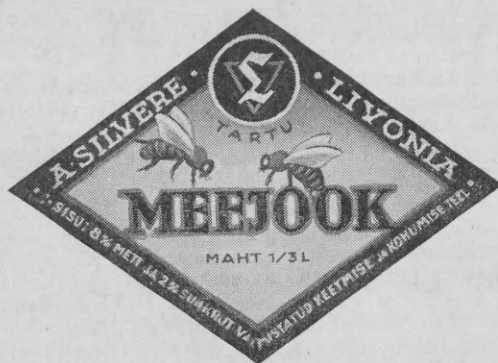

Toimetusele saadetud kirjandus:

Suomalainen Suomi nr. 1	Nädal Pildis nr. 1—3
Tuleviku Rajad nr. 15	Aed ja Mesinik nr. 1
Muusikaleht nr. 1, 2	Kasvatus nr. 2
Sõdur nr. 5—8	Looming nr. 2
Kooliuuenduslane nr. 2	Teater nr. 1, 2
Loodusvaatleja nr. 1	Eesti Naine nr. 3
Ühistegevusleht nr. 1, 2	Areng nr. 2
Auto nr. 1	Eesti Loodus nr. 1
Välis Eesti nr. 2	Eesti Kalandus nr. 1
Eesti Raudtee nr. 1	Eesti Kirjandus nr. 2
Politseileht nr. 3	Taluperenaine nr. 3
Töölise Hääl nr. 2	

A. Tupits: „Konstantin Päts“. E. Rahvusl. suur-
mehed nr. 19. „Koolikooperatiiv“. Tallinn, 1936.

Ilmus müügile

Valmistatud nõutava standard-joogina
puhtast loomulikust
meest (üle 8%) ning
suhkrust (üle 3%)
keetmise ja kohumise teel

Juues veendute

Meejoogi heas maitstes!

„Livonia“

Karastavate jookide tehas Tartus

Eelolevaiks pühiks

soovitame

rikkalikus valikus
kõrge väärtusega

koloniaalkaupu

Ostes meie kauplustest
kindlustate endale mõõduka
hinnaõa väärtusliku kauba

Tartu Eesti Majanduse Ühisus

TARTU LINNAPANK

TARTUS, RAEKOJAS. TELEFON 2-32 JA 11-32.

Aktiva.

Äriseis 31. detsembril 1936. a.

Passiva.

Kassa	77.419.12	Põhikapital	295.559.22
Hoiuarved	430.897.—	Tagavarakapital	37.776.19
Väärtpaberid	337.915.71	Amortisatsioonikapital	9.991.06
Väärtused	2.165.84	Hoiusummad	4.453.524.03
Diskonteeritud vekslid	3.312.863.91	Võlad teistes krediidasutistes	110.196.77
Tähtajalised laenud	30.710.—	Korrespondendid	75.723.40
Kontokorrent laenud	873.445.29	Väljaantud garantiid	79.007.56
Korrespondendid	78.135.04	Mitmesugused kreditorid	21.219.34
Garantii deebitorid	79.007.56	Muud passivad	99.702.98
Mitmesugused deebitorid	21.219.34	Puhaskasu	84.667.46
Vallasvara	15.554.15		
Muud aktivad	8.035.05		
	<u>Kokku: 5.267.368.01</u>		<u>Kokku: 5.267.368.01</u>

Kulud.

Kulude ja tulude aruanne 1936. a. eest.

Tulud.

Valitsemise- ja ärikulud	70.834.50	Saadud %/0, komisjon ja porto	307.964.25
Makstud %/0, komisjon ja porto	151.325.35	Mitmesugused tulud	8.699.39
Mitmesugused kulud	9.836.33		
Puhaskasu	84.667.46		
	<u>Kokku: 316.663.64</u>		<u>Kokku: 316.663.64</u>

Ühispank Tartu Eesti Laenu- ja Hoiu-Ühisus

Esimene Eesti kooperatiivpank. Asutatud 1902. a.
Tartus, Suurturg 14, omas majas. Tel. 177, 700

Äriseis 1. jaanuaril 1937 kr. 4.227.819.82

Kõik pangaoperatsioonid

Annab laene mitmesugustel kindlustustel

Võtab raha hoiule jooksva ja tähtajalisel arvel

Ostab ja müüb mitmesuguseid väärtpabereid

Inkassooperatsioonid

EEKS MAJA ESINDUS

Moodne varakamber väärtasjade ja dokumentide hoidmiseks

Hoiukarbid koduseks rahakogumiseks.

Korrespondendid kodu- ja välismaal

Lotos-Henna

SHAMPOO-juuksevärvid värvivad juukseid lihtsa pesemisega igas soovitud nüansis (19 eritooni) pesukindlalt

Henna-Persian

kulmuvärvid must ja pruun on loomuliku tooni poolest ainulaadsed oma ehtsuses, lihtsad käsitamises ja pesukindlad.

AINUVALMISTAJA EESTIS

Keemialaborat. „**Takema**”
Tartus

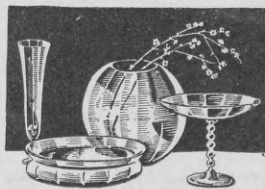
PARIM
RESTORAN
TARTUS

„**Sinimandria**”

Suurturg 13, telefon 1-27

Tänapäeva lisapremiate saajate nimestik ilmub järgmises „Tänapäeva“ numbris.

Suurimas ja maitsekaimas valikus

majapidamistarbeid,
serviise jne. jne.

leiate alati
vastavalt
oma nõuetele

A.-s. „**D. MIRWITZ & POJAD**”

Tallinnas, S. Tartu mnt. 13. Telef. 306-81
Tartus, Raekoja tän. 6. Telef. 3-83

T A P E E T E

alates 14 sendist rull,

**koolitarbeid,
trüki- ja pak-
kimispaberit**

ostate

suurel ja väikesel arvul

PABERIA RIST KODUMAA

Tartus, Aleksandri tän. 10, telef. 7-87

„Tänapäev“ ilmub kord kuus. Tellimishind aastas (12 nr.) kr. 3.60, poolaastas kr. 1.80, veerandaastas kr. —.90
Üksiknumber 35 s.

Toimetuse ja talituse aadress: Tartu, Gustav Adolphi 8, Noor-Eesti, telefon 2-66. Toimetaja kõnetund igal äripäeval k. 11—12.

Tarvitamata jäänud käsikirju alal ei hoita. Käsikirjad saadetakse tagasi, kui selleks on lisatud vastaval määral postmarke.

Vastutav ja tegev toimetaja: **JAAN KÄRNER.**

Väljaandja: **O.Ü. NOOR-EESTI KIRJASTUS.**

Noor-Eesti Kirjastuse trükk Tartus, 1937.

Ilmus 15. märtsil.

Klišeed A. Raba tsinkograafiast.

Oskar Lutsu Kogutud teosed

ilmuvad 30 köites, 3 aasta jooksul, kokku 10.000 lk.

Toimetus: Oskar Luts, Jaan Roos ja Oskar Urgart. Peatoimetaja Jaan Roos

Ühenduses O. Lutsu 50 a. juubeliga algab O.-ü „Noor-Eesti Kirjastus“ O. Lutsu kogutud teoste väljaandmist.

**O. Lutsu Kogutud teosed ilmuvad 3 aasta jooksul, arva-
tes esimese köite ilmumisest. Käesoleval aastal ilmub
5 köidet.**

Kogusummas moodustavad O. Lutsu Kogutud teosed umbes

10.000-leheküljelise sarja

ja siia on koondatud kõik seniilmunud kui ka tähtsamad ajakirjades ning ajalehtedes avaldatud O. Lutsu tööd. Kogutud teosed on varustatud kirjandusliku sissejuhatusega ja teoste saamislooga iga köite eesotsas. Teoste jaoks jääb võimalikult nende esialgne kuju. Redigeerimisele kuuluvad keel ja stiil ainult minimaalsel määral.

**Kogutud teoste hulgas ilmub ka O. Lutsu praegu trükis
olev uus teos, Tootsi-lugude järg „Sügis“.**

Kogutud teoste jaoks jääb standardkaas. Mitmed köited on illustreeritud.

Soodustatud eeltellimised kuni 25. maini 1937. a.

KUNI 25. MAINI S. A. MAKSAVAD O. LUTSU KOGUTUD TEOSD:

BROŠEERITULT:

Korrage makstes kr. 50.— Osade viisi makstes kr. 65.—

Sellest tuleb tasuda tellimise andmisel kr. 5.—
ja iga köite ilmumisel kr. 2.—

ÜLENI LINASES KÖITES JA ERITI HEAL PABERIL:

Korrage makstes kr. 80.— Osade viisi makstes kr. 95.—

Sellest tuleb tasuda tellimise andmisel kr. 5.—
ja iga köite ilmumisel kr. 3.—

PEALE 25. MAID MAKSAVAD O. LUTSU KOGUTUD TEOSD:

BROŠEERITULT:

Korrage makstes kr. 60.— Osade viisi makstes kr. 75.—

Sellest tuleb tasuda tellimise andmisel kr. 7.50
ja iga köite ilmumisel kr. 2.25.

ÜLENI LINASES KÖITES JA ERITI HEAL PABERIL:

Korrage makstes kr. 90.— Osade viisi makstes kr. 105.—

Sellest tuleb tasuda tellimise andmisel kr. 7.50
ja iga köite ilmumisel kr. 3.25.

Brošüüris on võimalus Kogutud teoseid tellida ka eriti heal paberil, makstes iga köite eest juurde 25 s. NB! Posti saatekulud jäävad tellija kanda.

Peale ilmumist maksavad O. Lutsu Kogutud teosed vähemalt 120 kr.

Kirjanik O. Lutsu autogrammid eeltellijatele. — 300 esimest eeltellijat 25. maiks tellimise äraandnute hulgast saavad esimese Kogutud teoste hulgas ilmuva köite kirjanik O. Lutsu autogrammiga. Autogrammidega varustatud eksemplarid on nummerdatud ja nõnda bibliofiilidele suureks harulduseks.

Oskar Lutsu teosed on kogu rahva vaimseks pärisosaks ja need ei tohiks puududa üheski kodus ega raamatukogus.

Eeltellimised adresseerida

„Noor-Eesti Kirjastus“ Tartus, Gustav-Adolfi tän. 8, tel. 2-66

Sissemaksmisel kasutage posti jooksvat arvet nr. 22-32.

AHTO
*
TURIST
*
KULDMEDAL

ETK tubakatehas

AKTSIASELTS

TARTU PANK

ASUTATUD 1868. A.

PEAPANK: TALLINNAS
OSAKOND: TARTUS

TOIMETAB KÕIKI PANGAOPERATSIOONE
VARAKAMBER – SEIFID

PANGA ÜHENDUS LONDONIS:
THE BRITISH OVERSEAS BANK LTD.

Hind 35 senti